

Αγωνιστική Μειοψηφία: Το Ζήτημα της Αναρχικής Πολιτικής Οργάνωσης

☰ Κατηγορία: Αναρχική Θεωρία

Των Lucien van der Walt και Michael Schmidt

Η ευρύτερη αναρχική παράδοση έχει υποστηρίξει με συνέπεια τη σημασία που έχουν οι ιδέες στην ελευθεριακή και

σοσιαλιστική ανοικοδόμηση της κοινωνίας, καθώς και την ανάγκη για μια «*θεμελιώδη επαναξιολόγηση των αξιών*» και για την αποτίναξη της «*αρχής τής εξουσίας*» από την καρδιά και το μυαλό των λαϊκών τάξεων¹. Για παράδειγμα, ακόμη και οι εξεγερσιακοί αναρχικοί αντιλαμβάνονταν ένοπλη δράση ως σημαντική κυρίως στο επίπεδο της αφύπνισης. Ο κεντρικός χαρακτήρας των ιδεών είναι χαρακτηριστικό στοιχείο και του αναρχισμού των μαζών, μέσα από την προώθηση μιας επαναστατικής αντικουλτούρας, την έμφαση που έδινε ο Μπακούνιν στον αναρχισμό ως «*νέα πίστη*», την «*επαναστατική φαντασία*» που προωθούσε ο Μαλατέστα, το πνευματικό έργο που προσέφεραν προσωπικότητες όπως ο Ρεκλύ, την ιδέα του Φόστερ για την αγωνιστική μειοψηφία κ.ο.κ.

Το ζήτημα που ανακύπτει, ωστόσο, είναι το *ποιος* είναι ο καλύτερος τρόπος να διαδοθεί η νέα πίστη· σε αυτό το σημείο ερχόμαστε μπροστά σε μια ευρεία γκάμα τακτικών τοποθετήσεων πάνω σε ένα κρίσιμο ζήτημα: Είναι απαραίτητος ο σχηματισμός μιας ειδικής αναρχικής ή συνδικαλιστικής

πολιτικής οργάνωσης για την αγωνιστική μειοψηφία των αναρχικών ή των συνδικαλιστών προκειμένου να προωθήσουν τις ιδέες και να θέσουν σε εφαρμογή τη στρατηγική τους; Εάν ναι, πώς θα πρέπει να οργανωθεί μια τέτοια ομαδοποίηση;

Υπάρχουν κάποιες βασικές θέσεις. Η μια είναι «αντιοργανωτική» και υποστηρίζει τα άτυπα δίκτυα επαναστατών. Υπάρχει η άποψη κάποιων συνδικαλιστών ότι το επαναστατικό σωματείο μπορεί να αναλάβει όλες τις λειτουργίες μιας αναρχικής ή συνδικαλιστικής πολιτικής οργάνωσης, πράγμα που καθιστά την τελευταία περιττή. Τέλος, υπάρχει ο οργανωτικός δυισμός, δηλαδή η αντίληψη ότι πρέπει να υπάρχει μια ειδική και διακριτή αναρχική οργάνωση που θα προωθεί τις αναρχικές ή συνδικαλιστικές ιδέες. Ακόμη και στην περίπτωση που υιοθετείται ο οργανωτικός δυισμός, υπάρχει ευρύ ποσοστό διαφωνιών αναφορικά με το βαθμό συμφωνιών, συνεκτικότητας και πειθαρχίας που θα πρέπει να έχει μια ομαδοποίηση. Στο κεφάλαιο αυτό θα συζητήσουμε τα παραπάνω ζητήματα, υποστηρίζοντας πως μια συνεκτική και

ειδική αναρχική οργάνωση με κοινή ανάλυση, στρατηγική και τακτική, καθώς κι έναν βαθμό συλλογικής υπευθυνότητας, εκπεφρασμένο μέσα από ένα πρόγραμμα, είναι η πλέον αποτελεσματική από τις παραπάνω προσεγγίσεις και αποτελεί αναμφισβήτητο συστατικό μιας συνδικαλιστικής στρατηγικής.

Εξεγερσιακοί Αναρχικοί, Αντιοργανωτισμός και το Φάντασμα του Στίρνερ

Για τους εξεγερσιακούς αναρχικούς ο ρόλος του αγωνιστή είναι να εμπνέει τις μάζες μέσω της παραδειγματικής δράσης, της έκθεσης των ανισοτήτων του υπάρχοντος, της αντεπίθεσης στην άρχουσα τάξη και της διατάραξης των αρθρώσεων της ταξικής εξουσίας μέσα από την «τακτική της διάβρωσης και της διαρκούς επίθεσης»². Πέρα από την αντίθεσή του στις μεταρρυθμίσεις και τους συμβιβασμούς κάθε είδους, αυτό το ρεύμα του αναρχισμού σχετίζεται συνήθως με μια βαθιά δυσπιστία για τις επίσημες οργανώσεις. Σύμφωνα με τον Γκαλεάνι, οι οργανώσεις με καθορισμένα πολιτικά προγράμματα, κοινές στρατηγικές κι επίσημες δομές πρέπει μας βρίσκουν «συγκρατημένα, αλλά σταθερά» αντίθετους. Περιλαμβάνουν μια «κλιμακωτή υπερδομή σχηματισμών, μια αληθινή ιεραρχία, ανεξάρτητα από το πόσο συγκεκαλυμμένη είναι», ενώνονται μέσα από «έναν και μοναδικό δεσμό, την πειθαρχία» που εμποδίζει την πρωτοβουλία και «τιμωρεί τις παραβιάσεις της με την επιβολή κυρώσεων που ξεκινούν από μομφές και καταλήγουν σε αφορισμούς». Ο Γκαλεάνι προέτασε ένα χαλαρό δίκτυο ακτιβιστών αποτελούμενο από πυρήνες που βασίζονται στη μεταξύ τους ιδεολογική συγγένεια· «δεν μπορεί να ανακαλυφθεί καμία οργάνωση βασισμένη στις αναρχικές αρχές» και το «αναρχικό κόμμα» είναι στην ουσία «μια κυβέρνηση όπως όλες οι άλλες»³. Οι πιο σύγχρονοι εξεγερσιακοί αναρχικοί καλούν σε μια «άτυπη ειδική αναρχική

οργάνωση» με «εξεγερσιακό πλάνο», βασισμένη σε «αυτόνομους πυρήνες βάσης»⁴.

Αυτή η αντιοργανωτική προσέγγιση, που προωθεί τα δίκτυα εξεγερσιακών ακτιβιστών, είναι πιθανόν να αναπτύχθηκε ως εναλλακτική πρόταση έναντι του αυταρχικού εξεγερτισμού παλαιότερων σοσιαλιστών, όπως ο Λουί Ωγκύστ Μπλανκί, ο οποίος προωθούσε το πραξικόπημα μέσω επαναστατικής συνωμοσίας⁵. Η προσέγγιση του Γκαλεάνι εγείρει προβληματισμούς. Εφόσον οι Γκαλεανιστές ήταν οργανωμένοι – έστω και άτυπα – και συνδεδεμένοι μέσω ενός συγκεκριμένου προγράμματος, αποτελούσαν στην ουσία ένα «αναρχικό κόμμα» που θέλει να επιβάλει κάποιου είδους πειθαρχία κι αποκλεισμούς. Το δίκτυο, όπως και ο τοπικός πυρήνας, αποτελεί οργάνωση και είναι βέβαιο ότι το ρεύμα του εξεγερσιακού αναρχισμού χαρακτηρίζεται ξεκάθαρα από ένα στενό σύνολο κοινών αναλύσεων και στρατηγικών θέσεων. Αν ένα δίκτυο ομάδων συγγένειας μπορεί να λειτουργήσει με αντιεξουσιαστικό τρόπο και να διαμορφώσει κοινές πολιτικές

αντιλήψεις, όπως πίστευαν οι Γκαλεανιστές, τότε δεν υπάρχει κανένας λόγος να υποτεθεί ότι επίσημη οργάνωση σημαίνει εξουσιαστική οργάνωση και «αληθινή ιεραρχία»: αν κάτι τέτοιο δεν ισχύει, τότε ούτε ο «αντιοργανωτισμός» αποτελεί λύση.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως οι Γκαλεανιστές δεν αντιλαμβάνονταν ούτε τους κινδύνους της άτυπης οργάνωσης ούτε και την ουσία της επίσημης. Το τεράστιο πρόβλημα της άτυπης οργάνωσης είναι η ανάπτυξη άτυπων και αόρατων ιεραρχιών. Αντίθετα, η επισημότητα των κανόνων και των διαδικασιών, η οποία σκιαγραφεί τις υποχρεώσεις, τα δικαιώματα και τους ρόλους, διασφαλίζει έναν δεδομένο βαθμό λογοδοσίας και διαφάνειας και παρέχει δικλείδες ασφαλείας απέναντι στην «τυραννία της έλλειψης δομών»⁶. Συνεπώς,

Η απουσία οποιασδήποτε επίσημης δομής όχι μόνο δεν διασφαλίζει τη μεγαλύτερη εσωτερική δημοκρατία, αλλά επιπλέον επιτρέπει τη δημιουργία άτυπων ομάδων κρυμμένων αρχηγών. Αυτές οι ομάδες ενώνονται στη βάση της συγγένειας, μπορούν να εντάξουν νέους οπαδούς και να γεννήσουν με τον τρόπο αυτό μια μη ελεγχόμενη και μη ελέγξιμη ηγεσία, δύσκολη ως προς τον εντοπισμό αλλά σίγουρα αποτελεσματική.⁷

Αν η σχέση μεταξύ του επίσημου χαρακτήρα μιας οργάνωσης και της ανάπτυξης της αυταρχικότητας και της ιεραρχίας δεν είναι αιτιοκρατική, προκύπτει επίσης ότι ούτε μια άτυπη δομή μπορεί να αποφύγει τέτοιου είδους προβλήματα.

Τα αντιοργανωτικά ρεύματα δεν περιορίζονταν στους εξεγερτιστές· προέκυψαν και μέσα στις τάξεις των αναρχικών των μαζών. Για παράδειγμα, ο Μαλατέστα, κατά την περίοδο της εξορίας του στην Αργεντινή στα τέλη του δεκάτου ένατου αιώνα, αγωνίστηκε ενάντια σε αντιοργανωτικά ρεύματα⁸. Η ημιαυτοβιογραφική εργασία της Ιζαμπέλ Μέρεντιθ για τον αναρχισμό στην Αγγλία των τελών του δεκάτου ένατου αιώνα δεν αφήνει περιθώριο αμφισβήτησης του γεγονότος ότι υπήρχαν αναρχικοί των μαζών που υποστήριζαν το δικαίωμα κάθε ατόμου να κάνει ό,τι επιθυμεί, καθώς και την πλήρη αυτονομία των τοπικών ομάδων, και αντιτίθονταν στην ανάπτυξη οποιασδήποτε κοινής ανάλυσης, στρατηγικής ή τακτικής⁹. Ανάμεσα στους Κινέζους αναρχικούς, οι οποίοι στη συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν υπέρ της οργάνωσης, υπήρχαν κι εκείνοι που «πίστευαν ότι ο αναρχισμός δεν θα πρέπει να οργανώνεται ή ότι η αναρχική οργάνωση δεν πρέπει να περιλαμβάνει πειθαρχία, κανόνες και καταστατικά»¹⁰. Στο εσωτερικό της I.W.P.A. υπήρχε μια «αυτονομίστικη» φράξια που αποδεχόταν μόνο τις χαλαρές οργανώσεις και δυσπιστούσε ακόμη κι απέναντι στη C.L.U.11 Οι αντιοργανωτικές τάσεις πολλών σύγχρονων αυτόνομων Μαρξιστών καταδεικνύουν ότι ο ελευθεριακός σοσιαλισμός – με την έμφαση που δίνει στην ατομική ελευθερία – είναι ίσως φύσει ευάλωτος στην ανάδειξη

αντιοργανωτικών ιδεών με έναν τρόπο που δεν εντοπίζεται στον πολιτικό σοσιαλισμό.

Συχνά οι αντιοργανωτικές αντιλήψεις συνδέονται με μια εξαιρετικά ατομικιστική θεώρηση. Αυτό ενισχύθηκε από την επανανακάλυψη των έργων του Στίρνερ στα τέλη του δεκάτου ένατου αιώνα. Αν και οι ιδέες του Στίρνερ δεν αποτελούν θεμέλια της ευρύτερης αναρχικής παράδοσης, κατέληξαν να ασκούν ισχυρή έλξη στους αντιοργανωτικούς αναρχικούς. Αυτοί κυρίως είναι οι κύκλοι στους οποίους βρήκε ο Στίρνερ το καινούριο του κοινό· οι ιδέες του επηρέασαν επίσης κάποιους μπουτουαλιστές, όπως τον Τάκερ¹². Κάποιοι αναρχικοί ελκύθηκαν και από τα ατομικιστικά και σχετικιστικά δόγματα του Φρίντριχ Νίτσε. Εκτός από τον κίνδυνο της τυραννίας έλλειψης δομών, αυτές οι προσεγγίσεις έχουν έναν ακόμη σημαντικότατο περιορισμό: καθιστούν δύσκολη τη συνεπή και συνεκτική πολιτική δουλειά και παρεμποδίζουν την προώθηση της αναρχικής ιδέας.

Το 1907, κατά την περίοδο του Συνεδρίου του Άμστερνταμ, οι αντιοργανωτικές τάσεις αποτελούσαν ήδη ένα μείζον πρόβλημα. Όχι μόνο παρακωλύωνταν οι διαδικασίες από ορισμένους αυτοπροσδιοριζόμενους ως ατομικιστές, αλλά επίσης κάποιοι αναρχικοί απουσίασαν εντελώς «λόγω της αντίθεσής τους σε κάθε οργάνωση που είναι πιο διευρυμένη από την χαλαρή τοπική ομάδα»¹³. Το συνέδριο διακήρυξε ότι «οι ιδέες της αναρχίας και της οργάνωσης απέχουν πολύ από το να είναι ασυμβίβαστες, όπως προφαζίζονται ορισμένοι μερικές φορές, και στην πραγματικότητα συμπληρώνουν και φωτίζουν η μια την άλλη», αλλά τα αντιοργανωτικά και ατομικίστικα ρεύματα συνέχισαν να αναπτύσσονται¹⁴. Ο Βίκτορ Σερζ περιγράφει με γλαφυρό τρόπο τις επιπτώσεις που είχαν αυτά τα ρεύματα στην Ισπανία του 1917, μέσα στη δίνη των προετοιμασιών μιας γενικής απεργίας:

Ο Αντρέας, ένας από τους συντάκτες της εφημερίδας της Συνομοσπονδίας [της C.N.T.], ένας λεπτός μελαμψός Αργεντίνος με αιχμηρά, απότομα χαρακτηριστικά, ένα μυτερό πιγούνι και μεμψίμοιρο βλέμμα, κρατούσε ένα λεπτό τσιγάρο ανάμεσα στα μπλαβιασμένα του χείλη. ... Ο Χάινριχ Τσιτς [ένας «Γάλλος λιποτάκτης»], με τη γραβάτα του προσεκτικά δεμένη ... κάπνιζε χαμογελαστός. ... Ο Άνδρες, κουνώντας ίσα ίσα τα χείλη του, είπε:

«Οι άνθρωποι πέρα στη Μανρέσα μας υποσχέθηκαν κάποιες χειροβομβίδες. Η Σαμπς, η Ταρράσα και η Γκρανογιέρ είναι έτοιμες. Οι φίλοι μας στην Ταρράσα έχουν ήδη 140 Μπράουνινγκ. Η Επιτροπή διαπραγματεύεται με μια αντιπροσωπεία του πεζικού. Πόσο δειλοί είναι αυτοί οι ρεπουμπλικάνοι!»

«Ωστέ λοιπόν πάτε γυρεύοντας να σας πάρουν τα κεφάλια, ε;», ξέσπασε ο Τσιλτς, ανάβοντας άλλο ένα τσιγάρο. «... εμένα μη με υπολογίζετε. Το κουφάρι μου αξίζει παραπάνω από τη δημοκρατία, ακόμη και την εργατική δημοκρατία.»

Βαθιά σιωπή απλώθηκε από πάνω μας. ... Βγήκαμε έξω. ... Ο Αντρέας είπε αυτό που σκεφτόμασταν όλοι. «Το δηλητήριο του εγωιστικού αναρχισμού. Βλέπετε, άνθρωποι σαν αυτόν δεν ρισκάρουν τους λαιμούς τους για τίποτα πέρα από το χρήμα».15

Οι επιπτώσεις που είχε το «δηλητήριο του εγωιστικού αναρχισμού» στην ταξική πάλη οδήγησαν τον Σερζ –

υποστηρικτή αρχικά της C.N.T. – να εγκαταλείψει τον αναρχισμό για τον Μπολσεβικισμό, που φαινόταν να παρέχει μια πιο ρεαλιστική αντίληψη για την επανάσταση· και δεν ήταν ο μόνος αναρχικός που για τους ίδιους λόγους στράφηκε εκεί.

Ο Κροπότκιν θεωρούσε ολοένα και σημαντικότερη την ανάγκη υπεράσπισης του αναρχισμού απέναντι στις Στιρνερικές και Νιτσεϊκές ιδέες, για τις οποίες πίστευε πως αποτελούν συνταγές για «την υποδούλωση και την καταπίεση των μαζών»¹⁶. Υποστήριζε ότι οι αναρχικοί είναι «ατομικιστές», αλλά μόνο με την έννοια ότι προωθούν την ελεύθερη ανάπτυξη όλων των ανθρώπων σε μια δημοκρατική κι εξισωτική σοσιαλιστική τάξη πραγμάτων. Αντί για τον «μισανθρωπικό αστικό ατομικισμό», προέταξε την «πραγματική ατομικότητα», η οποία μπορεί να πραγματωθεί μόνο «μέσα απ' την εξάσκηση της ύψιστης κοινοτικής κοινωνικότητας»¹⁷. Απέρριπτε τον σχετικισμό υποστηρίζοντας: «Καμία κοινωνία δεν είναι δυνατό να υπάρξει χωρίς ορισμένες γενικά αναγνωρισμένες μορφές ηθικής». Η «αναρχική ηθική» βασίζεται στην αρχή της «αλληλεγγύης»¹⁸.

Άλλοι αναρχικοί προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τις καταστροφικές συνέπειες και την προβληματική επίδραση του Στιρνερισμού προβάλλοντάς τον ως συμβατό με την αναρχική αντίληψη της ελευθερίας ως προϊόντος της κοινωνίας, όχι ως αντίθεσης προς αυτήν: Ο Νεττλώ προσπάθησε να υποστηρίξει με μη πειστικό τρόπο ότι ο Στίρνερ ήταν «κατ' εξοχήν σοσιαλιστής»· ο Ρόκερ επιχείρησε να εντάξει τον Στίρνερ στον αναρχισμό των μαζών χαρακτηρίζοντάς τον ως έναν στοχαστή που «ωθεί ισχυρά προς την ανεξάρτητη σκέψη»· πιο πρόσφατα, την ίδια προσέγγιση χρησιμοποίησε και ο Γκερέν¹⁹.

Οι εξελίξεις της δεκαετίας του 1920 έδειξαν ότι οι αντιοργανωτικές και ατομικίστικες τάσεις συνέχισαν να στέκονται στο ύψος τους. Η επιρροή αυτών των απόψεων αν μη τι άλλο αυξήθηκε καθώς η κατάληξη της Ρωσικής Επανάστασης έπεισε πολλούς αναρχικούς ότι η προσπάθεια σχηματισμού επίσημων οργανώσεων αποτελεί μορφή υφέροποντος Μπολσεβικισμού που καταλήγει στο Λενινισμό και

τη δικτατορία. Ο Καμίλο Μπερνέρι δίνει μια καταθλιπτική εικόνα για το αναρχικό κίνημα κατά τη δεκαετία του 1930:

Όσον αφορά τα σωματεία, πιστεύω πως είναι το μόνο πεδίο στο οποίο θα μπορούσαμε να χτίσουμε το οτιδήποτε, παρ' όλο που δεν μπορώ να δεχτώ τους επίσημους αξιωματούχους και μπορώ να δω ξεκάθαρα τα μειονεκτήματα και τους κινδύνους του αναρχοσυνδικαλισμού στην πράξη. Αν κατηγορώ τον ατομικισμό, αυτό συμβαίνει διότι, αν και λιγότερο σημαντικός αριθμητικά, έχει καταφέρει να επηρεάσει σχεδόν ολόκληρο το κίνημα.²⁰

Ο Μπερνέρι γεννήθηκε στην Ιταλία και αρχικά συνδέθηκε με το P.S.I. Έφυγε το 1915, κατετάγη στον ιταλικό στρατό το 1917,

δραστηριοποιήθηκε ενεργά στις αναρχικές εκδόσεις και δούλεψε ως δάσκαλος. Εξορίστηκε από τον Μουσολίνι και αντιμετώπισε συλλήψεις κι απελάσεις από τη Γαλλία, την Ελβετία, τη Γερμανία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία. Ήταν συντάκτης της εφημερίδας της U.S.I. *Guerra di classe* («Ταξικός Πόλεμος»). Δολοφονήθηκε το 1937 στην Ισπανία από πράκτορες του Κομμουνιστικού Κόμματος Ισπανίας (P.C.E.).

Συνδικαλισμός και Αναρχισμός χωρίς Επίθετα

Αρκετοί (αλλά σε καμία περίπτωση όλοι οι) συνδικαλιστές επιχειρηματολόγουν υπέρ μιας εναλλακτικής προσέγγισης για τη διάδοση των επαναστατικών ιδεών. Υιοθέτησαν την επίσημη οργάνωση παραδεχόμενοι τη σημασία της, υποστηρίζοντας ότι δεν υπάρχει ανάγκη για μια ειδική πολιτική οργάνωση που θα διεξάγει τη μάχη των ιδεών στο εσωτερικό συνδικαλιστικών ενώσεων. Το συνδικαλιστικό κίνημα είναι αυτόνομο: βασισμένο σε μια επαναστατική πλατφόρμα, το σωματείο θα μπορούσε να εμφυσήσει τα επαναστατικά ιδανικά στα μέλη του μέσα από τη συστηματική επιμόρφωση. Με άλλα λόγια, η συνδικαλιστική ένωση αναλαμβάνει ταυτόχρονα το ρόλο του σωματείου και της πολιτικής ομάδας και συνεπώς η προοπτική για μια ειδική αναρχική ή συνδικαλιστική πολιτική οργάνωση απορρίπτεται.

Το βασικότερο πρόβλημα αυτής της προσέγγισης είναι ότι δεν καθιστά ξεκάθαρο το πώς ο συνδικαλισμός θα υπερασπιστεί τον εαυτό του απέναντι σε αντίπαλες πολιτικές τάσεις μέσα στο σωματείο. Σε τελική ανάλυση, οι εργάτες εντάσσονται στα σωματεία έχοντας το βλέμμα τους κυρίως στραμμένο στη

«βελτίωση των συνθηκών εργασίας»²¹. Μπορεί να συμμετάσχουν σε μια συνδικαλιστική ένωση απλώς επειδή είναι η μοναδική ή η πιο αποτελεσματική σε έναν συγκεκριμένο χώρο δουλειάς. Είναι αναπόφευκτο το γεγονός ότι η συνδικαλιστική ένωση θα εμπλουτίζεται διαρκώς με στοιχεία που δεν συμμερίζονται τις επίσημες θέσεις της. Έτσι, στο χτίσιμο μιας μαζικής συνδικαλιστικής ένωσης θα πρέπει αναγκαστικά να τίθεται το ζήτημα του βέλτιστου τρόπου υπεράσπισης του επαναστατικού σχεδίου το οποίο επιδιώκει.

Αν το σωματείο δεν περιορίζει τα σύνθεσή του αποκλειστικά σε πεπεισμένους αναρχικούς και συνδικαλιστές – περίπτωση στην οποία δεν αποτελεί πλέον σωματείο αλλά αυστηρά αναρχική ή συνδικαλιστική πολιτική οργάνωση μεταμφιεσμένη σε σωματείο –, τότε θα πρέπει να έχει τις πόρτες του ανοιχτές και συνεπώς να θέτει διαρκώς τους συνδικαλιστικούς του στόχους υπό αίρεση. Για παράδειγμα, η μεξικάνικη C.G.T. έφτασε τα ογδόντα χιλιάδες μέλη περί το 1928-1929 από σαράντα χιλιάδες που είχε. Όμως αυτή η ποσοτική άυξηση είχε ως επακόλουθο την

εισροή μελών που δεν συμμερίζονταν τους αναρχοσυνδικαλιστικούς στόχους της κι έτσι η C.G.T. διασπάστηκε σύντομα, με βάση τις διάφορες πολιτικές γραμμές, στο εσωτερικό της, σε αντίπαλες ομοσπονδίες²².

Όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, κανένας συνδικαλιστής δεν πίστευε ότι ο αγώνας των σωματείων θα μπορούσε να γεννήσει αυθόρμητα επαναστατική συνείδηση ή αντικουλτούρα. Αντ' αυτού, αυτό που υποστήριζαν ήταν ότι η συνδικαλιστική ένωση είναι ικανή να εμποτίσει με τις ιδέες της τα νέα μέλη. Πώς όμως μπορεί να οργανωθεί αυτό το πρόγραμμα επιμόρφωσης; Αυτό είναι το σημείο στο οποίο σκοντάφτει εκείνο το τμήμα του συνδικαλισμού που αρνείται ότι υπάρχει ανάγκη για μια ειδική πολιτική οργάνωση. Η λειτουργία ενός συστηματικού προγράμματος επαναστατικής εκπαίδευσης σε μια συνδικαλιστική ένωση προϋποθέτει την ύπαρξη μιας ομάδας που βρίσκεται σε συμφωνία με αυτές τις ιδέες, παίζει κεντρικό ρόλο στην ένωση και θέλει να διεξαγάγει τη μάχη των ιδεών απέναντι σε άλλες ιδεολογίες. Σε αντίθετη περίπτωση δεν

υπάρχει τίποτα που να αποτρέπει τη διάσπαση του σωματείου ή την απόκτηση του ελέγχου του από άλλους.

Δεν υπάρχουν και πολλές αμφιβολίες ότι ακόμη κι εκείνοι οι συνδικαλιστές που στη θεωρία αρνούσαν την αναγκαιότητα μιας διακριτής πολιτικής οργάνωσης, στην πράξη ήταν αναγκασμένοι να την οργανώσουν – έστω και άτυπα. Αυτό αποδεικνύεται από τις εμπειρίες των δυο σημαντικότερων συνδικαλιστικών σχηματισμών που ανοιχτά αρνούσαν την αναγκαιότητα μιας διακριτής πολιτικής οργάνωσης: της γαλλικής C.G.T. και της I.W.W. των Η.Π.Α. Αφήνοντας κατά μέρος τις δημόσιες διακηρύξεις, οι Γούμπλις υιοθέτησαν τη θεωρία ότι πρέπει να υπάρχει μια ειδική αγωνιστική μειοψηφία για «να προπαγανδίζει τις επαναστατικές ιδέες, να τυποποιήσει τις πολιτικές της, να υποκινεί απεργιακά κινήματα και να οργανώνει τις επιθέσεις στις συντηρητικές δυνάμεις των σωματείων», των εργατοπατέρων συμπεριλαμβανόμενων²³. Στη γαλλική C.G.T. οι συνδικαλιστές οργάνωσαν «τα πλέον επαναστατικά στοιχεία από τις γραμμές των μαζών» σε «καθορισμένες ομαδοποιήσεις,

πυρήνες, στο εσωτερικό των ευρύτερων σωματείων». Το δίκτυο των πυρήνων ήταν αυτό που παρείχε τα μέσα για ώστε να αποκτήσουν οι αναρχικοί τον αρχικό έλεγχο των Εργατικών Συμβουλίων και της C.G.T.24 Η I.W.W. χρησιμοποίησε Συνδέσμους Προπαγάνδας, υποβοηθητικούς προς τα σωματεία. Στην καθοδήγηση του εκπαιδευτικού προγράμματος της I.W.W. είχε κεντρικό ρόλο ένα δίκτυο πεπεισμένων αγωνιστών²⁵. Το ζήτημα της αναγκαιότητας μιας διακριτής αναρχικής ή συνδικαλιστικής πολιτικής ομαδοποίησης τέθηκε και αλλού, κυρίως όταν οι επαναστάτες δρούσαν ως μειοψηφίες στα υφιστάμενα σωματεία ή στα κινήματα βάσης.

Συνεπώς, στην πράξη είναι δύσκολο να αποφύγει κανείς να αναγνωρίσει την αναγκαιότητα των ειδικών πολιτικών οργανώσεων ως συμπληρώματα των μαζικών οργανώσεων – δηλαδή, την αναγκαιότητα του οργανωτικού δυισμού: της θέσης ότι οι μαζικές οργανώσεις, όπως είναι τα σωματεία, πρέπει να συμπληρώνονται από μια ειδική αναρχική ή συνδικαλιστική πολιτική οργάνωση αν θέλουν να είναι επαναστατικές. Όπως

υποστηρίζει η *Πλατφόρμα*, «αν τα σωματεία δεν βρίσκουν υποστήριξη στην αναρχική θεώρηση την κατάλληλη στιγμή, θα στραφούν, είτε μας αρέσει είτε όχι, στην ιδεολογία ενός πολιτικού κρατικιστικού κόμματος»²⁶.

Ο οργανωτικός δυισμός έχει μακρά ιστορία στο εσωτερικό της ευρύτερης αναρχικής παράδοσης και διακρίνεται και από τον αντιοργανωτισμό και από τον τύπο συνδικαλισμού που αρνείται την αναγκαιότητα της ειδικής πολιτικής οργάνωσης. Εντούτοις, δεν υπήρξε ποτέ συναίνεση σχετικά με τον τρόπο που θα πρέπει να λειτουργεί μια ειδική αναρχική ομαδοποίηση, βασισμένη σε αναρχικές ιδέες κι επικεντρωμένη στην προπαγάνδισή τους.

Μια κοινή αντίληψη, την οποία διατηρούσε ένα λαλίστατο κομμάτι των αναρχικών των μαζών, ήταν ότι αν και η ειδική αναρχική πολιτική οργάνωση είναι απαραίτητη, θα πρέπει να χτιστεί με χαλαρό τρόπο, προσπαθώντας να ενοποιήσει όλους τους αναρχικούς και τους συνδικαλιστές στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Ωστόσο, η ειδική αναρχική οργάνωση θα πρέπει να είναι ανοιχτή σε όλους τους αναρχικούς και τους συνδικαλιστές και ούτε μπορεί ούτε πρέπει να τρέφει φιλοδοξίες για στενές συμφωνίες σε ζητήματα ανάλυσης, στρατηγικής και τακτικών. Αυτή η προσέγγιση βασίζεται σε δυο ιδέες: ότι είναι κατά κάποιον τρόπο εξουσιαστικό το να καθορίζει μια αναρχική οργάνωση συγκεκριμένες απόψεις και δράσεις· και ότι είναι πιο σημαντικό να ενωθούν οι αναρχικοί και οι συνδικαλιστές γενικά, με οργανωμένο τρόπο, παρά να υιοθετήσουν ένα κοινό πρόγραμμα βασισμένο σε ξεκάθαρες θέσεις.

Οι ρίζες της αναζήτησης της αναρχικής ενότητας, ανεξάρτητα από τις μεγάλες διαφορές στο εσωτερικό της ευρύτερης αναρχικής παράδοσης, μπορούν να εντοπιστούν στη δεκαετία

του 1890, κατά την οποία βασική μέριμνα ήταν να επιτευχθεί η συνεργασία μεταξύ των υποστηρικτών των κολλεκτιβιστικών και των κομμουνιστικών συστημάτων διανομής στη μελλοντική κοινωνία – ζήτημα το οποίο ήταν κεντρικό στην Ισπανία και αλλού²⁷. Πολλοί αναρχικοί αισθάνονταν ότι αυτές οι διαφορές είναι ανώφελες και θα επιλυθούν μετά την επανάσταση. Ο Μαλατέστα είχε αυτή την άποψη, όπως και ο Φερνάντο Ταρίδα ντελ Μάρμολ (1861-1915), που υποστήριζε την ενότητα στη βάση του «αναρχισμού χωρίς επίθετα»²⁸. Γεννημένος στην Κούβα, αλλά δραστήριος κυρίως στο ισπανικό κίνημα, ήταν επιστήμονας κι ενεργός στο συνδικαλισμό· υπάρχουν κάποια στοιχεία που δείχνουν ότι οι ιδέες του για τον συνδικαλισμό είχαν καθοριστική επιρροή στον Μαν. Σε αυτούς που επηρεάστηκαν από τα κελεύσματα για ενότητα ανήκει και η Αμερικανίδα αναρχική ντε Κλερ²⁹. Γόνος φτωχής οικογένειας και αρχικά προοριζόμενη να γίνει μοναχή, ριζοσπαστικοποιήθηκε λόγω των γεγονότων της Χέιμαρκετ, επηρεάστηκε από τα γραπτά του Τάκερ, εργάστηκε ως ιδιωτική δασκάλα, έγραψε αρκετά σημαντικά έργα και συνδέθηκε με τον Μπέργκμαν, τον Κροπότκιν, τον Μαλατέστα, τη Μισέλ και άλλους. Υποστήριζε ότι στην αναρχική κοινωνία θα πραγματοποιούνται «πολλά διαφορετικά πειράματα» κοινωνικής οργάνωσης «που θα επιχειρηθούν σε διάφορους τόπους προκειμένου να προσδιοριστεί η καταλληλότερη μορφή»³⁰.

Παρότι η ιδέα του αναρχισμού χωρίς επίθετα αρχικά αποτέλεσε επιχείρημα υπέρ της ενότητας πέρα από τις διαφορές που αφορούν στη μελλοντική κοινωνία, στις αρχές του εικοστού αιώνα επεκτάθηκε σε κάλεσμα για ενότητα στο παρόν, ανεξάρτητα από τις διαφορές στην ανάλυση, τη στρατηγική και τις τακτικές. Η ιδέα του Ταρίδα ντελ Μάρμολ δεν είχε να κάνει με αυτό· εκείνος τασσόταν υπέρ μιας καλά οργανωμένης αναρχικής ομαδοποίησης, με ένα «σχέδιο πάλης» που θα διαμορφώσει «τα εργατικά σωματεία και τις κοινότητες αντίστασης»³¹. Ωστόσο, για τον Νετπλώ πρέπει «όλοι οι αναρχικοί» και «όλες οι ανθρώπινες υπάρξεις που αγαπούν την ελευθερία» «να γίνουν μια ενωμένη δύναμη, η οποία, ενώ θα εξασφαλίζει την αυτονομία καθενός από τα μέλη της», θα «εξασκεί την αλληλοβοήθεια προς όλα τα μέλη» και θα «προάγει την ελευθερία σε μικρή και μεγάλη κλίμακα»³².

Οι ίδιοι ισχυρισμοί επαναλήφθηκαν από τον Γάλλο αναρχικό Φωρ και συνδέθηκαν με την ιδέα ότι μια αναρχική οργάνωση δεν θα πρέπει να περιορίζει με κανέναν τρόπο τις δραστηριότητες των μελών της. Σύμφωνα με τη Γκόλντμαν, αυτό είναι ζήτημα αρχής: «Θα δεχτώ την αναρχική οργάνωση μόνο υπό έναν όρο: αυτός είναι ότι θα πρέπει να βασίζεται στον απόλυτο σεβασμό όλων των ατομικών πρωτοβουλιών και να δεν θα πρέπει να εμποδίζει την ελεύθερη λειτουργία και ανάπτυξή τους. Η βασική αρχή του αναρχισμού είναι η ατομική αυτονομία»³³. Πολλοί από τους «αγνούς αναρχικούς» στην Ιαπωνία ήθελαν μια χαλαρή οργανωτική δομή – ορισμένοι ήταν επιφυλακτικοί ακόμη και προς τις ομοσπονδίες – παρ' όλο που στην πράξη διατηρούσαν μια συγκεκριμένη ανάλυση και στρατηγική³⁴. Σύμφωνα με τον Βολίν, υπάρχει «εγκυρότητα σε όλες τις αναρχικές σχολές σκέψης» και οι αναρχικοί «πρέπει να λάβουν υπόψη όλες τις ποικίλες τάσεις και να τις αποδεχθούν». Η υποστήριξη του ότι ο αναρχισμός είναι «μόνο μια θεωρία των τάξεων» σημαίνει «τον περιορισμό του σε μια μοναδική οπτική γωνία», καθώς ο αναρχισμός είναι «πιο σύνθετος και πλουραλιστικός, όπως η ίδια η ζωή». Το να προωθείται η μια αντίληψη έναντι της άλλης δεν είναι «ο αναρχικός τρόπος». Η αναρχική οργάνωση είναι απαραίτητη, αλλά πρέπει να φιλοξενεί

όλες τις «απόψεις» και τις «τάσεις» και να είναι οργανωμένη αρκετά χαλαρά. Μια «αρμονική αναρχική οργάνωση ... δεν έχει επίσημο χαρακτήρα, αλλά τα μέλη της συσπειρώνονται λόγω κοινών ιδεών και σκοπών». Είναι λάθος να χτιστεί μια μοναδική αναρχική οργάνωση βασισμένη σε μια ενιαία «ιδεολογική και τακτική αντίληψη»³⁵.

Υπάρχουν αρκετά προβλήματα με αυτή την προσέγγιση. Ακόμα κι αν, όπως υποστήριζε η Γκόλντμαν, η βασική αρχή του αναρχισμού είναι η ατομική αυτονομία, απλά δεν προκύπτει από πουθενά ότι η αναρχική οργάνωση θα πρέπει να ανέχεται όλες τις πρωτοβουλίες και τις απόψεις. Μια οργάνωση σχηματίζεται εν γένει για να επιτρέψει στους ανθρώπους να συνεργαστούν για την επιδίωξη κοινών σκοπών και δεν υπάρχει κανένας λόγος να βρίσκονται σε αντίθεση οι ατομικές πρωτοβουλίες με τους σκοπούς αυτούς ή να ομαδοποιούνται σε μια και μοναδική οργάνωση οι αντιφατικές αντιλήψεις και τάσεις.

Επίσης δεν υπάρχει κανένας λόγος να μην αναπτύξει μια οργάνωση ένα κοινό πρόγραμμα, που να περιλαμβάνει τις στενές συμφωνίες στην ανάλυση, τη στρατηγική και τις τακτικές, από τη στιγμή που αυτό γίνεται με δημοκρατικό τρόπο. Εφόσον οι αναρχικοί αποδέχονται την ιδέα ότι η οργάνωση πρέπει να είναι εθελοντική, όσοι έχουν κοινές αντιλήψεις δικαιούνται να αποκλείουν από τις οργανώσεις τους όσους εκφράζουν διαφορετικές. Το να επιμένει κανείς ότι μια οργάνωση δεν μπορεί να αποκλείσει κανέναν σημαίνει ότι παραβιάζει την αρχή της εθελοντικής συνεργασίας. Ομοίως, όσοι έχουν διαφορετικές αντιλήψεις και αποκλείονται από μια οργάνωση έχουν κάθε δικαίωμα να σχηματίσουν τις δικές τους ομάδες και το γεγονός της ύπαρξης άλλων ομάδων δεν αποτελεί φραγμό σε αυτή την ελεύθερη συνένωση. Με λίγα λόγια, δεν υπάρχει τίποτα το εξουσιαστικό στον σχηματισμό σφιχτών ομάδων με ενιαία «ιδεολογική και τακτική αντίληψη» και τίποτα το ιδιαίτερα ελευθεριακό στη θέση ότι οι αναρχικοί «πρέπει να λάβουν υπόψη όλες τις ποικίλες τάσεις και να τις αποδεχθούν».

Τα παραδείγματα ομάδων κι ομοσπονδιών που έχουν προσπαθήσει να ενώσουν όλους τους αυτοπροσδιοριζόμενους ως αναρχικούς στη βάση μιας κοινής ταυτότητας είναι άφθονα. Ένα πρόσφατο είναι η πλέον ανενεργή Κοινωνική Επαναστατική Αναρχική Ομοσπονδία («Social Revolutionary Anarchist Federation») που σχηματίστηκε το 1972 στις Η.Π.Α. Η ιστορία της ευρύτερης αναρχικής παράδοσης παρέχει επίσης πολλά παραδείγματα μιας συνειδητά «συνθετίστικης» προσέγγισης, όπως η Γαλλόφωνη Αναρχική Ομοσπονδία (F.A.F.) που ιδρύθηκε το 1939 και η Ιταλική Αναρχική Ομοσπονδία που σχηματίστηκε το 1945, οι οποίες είναι ακόμη ενεργές.

Ωστόσο, το πρόβλημα είναι ότι οι οργανώσεις που σχηματίζονται με τέτοιους τρόπους συχνά αντιμετωπίζουν λειτουργικές δυσκολίες. Αν και κάποια ζητήματα μπορούν να αναβληθούν μέσω της επίκλησης ενός αόριστου μέλλοντος, υπάρχουν και άλλα σημεία διαφοροποίησης που δεν παρακάμπτονται τόσο εύκολα. Μια οργάνωση που συσπειρώνει εξεγερσιακούς αναρχικούς, αντισυνδικαλιστές αναρχικούς των μαζών και συνδικαλιστές διαφόρων ειδών θα χαρακτηριστεί άμεσα από τις διαφωνίες πάνω σε θεμελιώδη ζητήματα. Αν η οργάνωση χρησιμοποιεί έναν χαλαρό ορισμό του αναρχισμού, θα μπορούσε θεωρητικά να συμπεριλάβει στις τάξεις της και αρκετά μη αναρχικά ρεύματα, όπως οι Ταοϊστές, οι Σπιρνερικοί και οι Τολστοϊκοί. Η προπαγάνδα και η ανάλυση θα ήταν σίγουρα ασαφείς· αν πρέπει να εκπροσωπούνται όλες οι αντιλήψεις, τότε τα έντυπα θα πρέπει είτε να περιλαμβάνουν μια ευρεία γκάμα αντιφατικών αντιλήψεων είτε να στηρίζονται σε άρθρα αρκετά αφηρημένης φύσης που θα αποφεύγουν να δυσαρεστήσουν τις διάφορες παρατάξεις. Οι πρακτικές προκλήσεις της ταξικής πάλης θέτουν ακόμη μεγαλύτερα προβλήματα: για παράδειγμα, όταν βρίσκονται μπροστά σε μια απογοητευτική γενική απεργία οργανωμένη από ρεφορμιστικά σωματεία, τα διάφορα μέλη της οργάνωσης θα ανταποκριθούν με ριζικά διαφορετικούς τρόπους· η χρησιμότητα της οργάνωσης θα είναι αμφίβολη.

Η αντίληψη ότι η συσπείρωση όλων των αναρχικών σε μια και μοναδική οργάνωση θα ενδυνάμωνε το αναρχικό κίνημα είναι αδιαμφισβήτητα λανθασμένη. Οι υπάρχουσες διαφωνίες στο εσωτερικό της ευρύτερης αναρχικής παράδοσης απλώς θα αναπαράγονταν μέσα στην οργάνωση και η δημιουργηθείσα ενότητα θα ήταν φαινομενική· επιπλέον, αν ποικίλα μη αναρχικά ρεύματα γίνονταν επίσης αποδεκτά, το πρόβλημα τότε θα ήταν ασύγκριτα σοβαρότερο. Μια τέτοια οργάνωση θα είχε αναγκαστικά είτε αρκετά μικρό βαθμό επιρροής, ακόμη κι αν είναι αριθμητικά ισχυρή, είτε θα υπέφερε από σοβαρές διασπάσεις.

Στην Κίνα ο αναρχισμός αποτελούσε ισχυρή δύναμη κατά το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα αλλά ήταν συχνά

περιορισμένος τοπικά, ασυντόνιστος και αποτελούταν από μια ευρεία γκάμα ασύμβατων αντιλήψεων³⁷. Αυτό το οργανωτικό χάος μας βοηθά να εξηγήσουμε γιατί το αρχικά πολύ μικρότερο αλλά πολύ καλύτερα οργανωμένο C.C.P. κατάφερε να εξαπλωθεί ραγδαία έναντι του αναρχισμού μετά το 1921³⁸. Στο P.L.M., ο Φλόρες Μαγκόν υποστήριζε «μια ενεργοποιητική μειοψηφία, μια θαρραλέα μειοψηφία ελευθεριακών» η οποία θα μπορούσε «να κινητοποιήσει τις μάζες ... παρά τις αμφιβολίες των δύσπιστων, τις προφητείες των πεσιμιστών και τις προειδοποιήσεις των ειδημόνων και δειλών, που κάνουν ψυχρούς υπολογισμούς»³⁹. Όμως το P.L.M. ξεκίνησε ως Φιλελεύθερο κόμμα – «φιλελεύθερο» με την λατινοαμερική έννοια του προοδευτικού, δημοκρατικού κι εκσυγχρονιστικού κόμματος – και η επίσημη πλατφόρμα του παρέμεινε φιλελεύθερη μέχρι το 1911 περίπου. Όταν δραστηριοποιήθηκε στην Μεξικάνικη Επανάσταση (1910-1920) και υιοθέτησε ένα ανοιχτά αναρχικό πρόγραμμα, ακρωτηριάστηκε από τις διασπάσεις και τα σχίσματα· πολλοί από τα μέλη του δεν ήταν στην πραγματικότητα αναρχικοί⁴⁰. Παρόμοιες ήταν και οι εξελίξεις στην Ιαπωνία, όπου οι «αγνοί αναρχικοί» και οι συνδικαλιστές διασπάστηκαν, με επακόλουθο τη διάσπαση των σωματείων της Ζενκόκου Τζίρεν και τον σχηματισμό της Νίχον Τζικύο.

Το σχέδιο της «σύνθεσης» δεν παρέχει λύσεις απέναντι σε αυτές τις δυσκολίες. Ο Βολίν είχε συνείδηση των περιορισμών της «μηχανιστικής συμμαχίας των διαφόρων τάσεων, καθεμία από τις οποίες έχει τη δική της οπτική γωνία» και αυτός είναι εν μέρει ο λόγος που υποστήριξε τη συνθετίστική προσέγγιση. Ήξερε καλά ότι υπήρχαν σοβαρές «αντιφάσεις» ανάμεσα στα ποικίλα ρεύματα του αναρχισμού και του συνδικαλισμού (στα οποία συμπεριλάμβανε και τον Στιρνερισμό), αλλά πίστευε με αισιοδοξία ότι οι αντιφάσεις αυτές απέρρεαν από παρανοήσεις και από τον «ασαφή και αόριστο χαρακτήρα μερικών από τις βασικές μας ιδέες». Σύμφωνα με την αντίληψή του, η σύνθεση θα επέτρεπε την ενότητα και θα διόρθωνε τη «σύγχυση των ιδεών πάνω σε μια σειρά θεμελιωδών θεμάτων»⁴¹.

Η δημιουργία μιας ενοποιητικής σύνθεσης είναι αρκετά δυσκολότερη απ' όσο θεωρεί αυτή η αισιόδοξη πρόγνωση. Ο Βολίν παραδεχόταν ότι τα σημεία «παρανόησης» περιλάμβαναν «μια σειρά θεμελιωδών θεμάτων, όπως η αντίληψη της κοινωνικής επανάστασης, της βίας, της μεταβατικής περιόδου, της οργάνωσης», των τρόπων με τους οποίους θα «κάνουμε ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού να δεχτεί τις ιδέες μας» και των τρόπων αντιμετώπισης της «καταστολής»⁴². Στα ζητήματα αυτά είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς μια αποδεκτή σύνθεση, η οποία θα παράσχει μια βάση για κοινή δουλειά ή ένα «ξεκαθάρισμα» θέσεων. Η σύγκυση των ιδεών που αναφέρει ο Βολίν δεν θα επιλυόταν αλλά θα αναπαραγόταν. Μπορεί να φαίνεται αυταπόδεικτο ότι η ενότητα όλων των αναρχικών τους ισχυροποιεί νομοτελειακά, αλλά αυτό δεν ισχύει με κανένα τρόπο:

Όποιο κι αν είναι το επίπεδο της θεωρητικής ενότητας (η οποία δεν είναι ποτέ πλήρης), η απουσία οποιασδήποτε στρατηγικής ενότητας σημαίνει ότι όλες οι αποφάσεις που παίρνονται

χρειάζεται να τηρούνται μόνο απ' όσους συμφωνούν μ' αυτές, αφήνοντας τους υπόλοιπους να πράττουν όπως επιθυμούν. Αυτό σημαίνει ότι οι αποφάσεις έχουν μικρή αξία, ότι τα Συνέδρια δεν μπορούν να υιοθετήσουν αποτελεσματικά ψηφίσματα, ότι ο εσωτερικός διάλογος δεν είναι παραγωγικός (καθώς όλοι διατηρούν τις δικές τους θέσεις) και ότι η οργάνωση περιστρέφεται γύρω από τις εσωτερικές της τελετουργίες χωρίς να παρουσιάζεται ένα κοινό πρόσωπο προς τα έξω.⁴³

Μια οργάνωση που στοχεύει στη σύνθεση μέσω της συνένωσης «θεωρητικά και πρακτικά ετερογενών στοιχείων» μπορεί να οδηγήσει μόνο σε μια «μηχανιστική συνέλευση ατόμων, καθένα από τα οποία έχει διαφορετική αντίληψη πάνω σε όλα τα ζητήματα του αναρχικού κινήματος, μια συνέλευση που αναπόφευκτα θα αποσυντεθεί όταν θα αντιμετωπίσει την πραγματικότητα»⁴⁴.

Μπακουνινισμός, Οργάνωση των Τάσεων και «Πλατφόρμα»

Μια εναλλακτική αναρχική και συνδικαλιστική προσέγγιση εκπροσωπείται από την «οργάνωση των τάσεων», σύμφωνα με την οποία οι ειδικές αναρχικές ή συνδικαλιστικές πολιτικές οργανώσεις σχηματίζονται στη βάση κοινών πολιτικών θέσεων, με έναν βαθμό οργανωτικής πειθαρχίας⁴⁵. Η οργάνωση έχει μια κοινή ανάλυση της κατάστασης καθώς και συμφωνία πάνω στα στρατηγικά και τακτικά ζητήματα, η οποία εκφράζεται σε ένα ξεκάθαρο πρόγραμμα. Τα μέλη συμφωνούν να εφαρμόσουν αυτό το πρόγραμμα και καθιστώνται υπεύθυνα για να συμβεί αυτό. Αυτή η προσέγγιση έχει τις ρίζες τις πίσω στη Συμμαχία.

Η Συμμαχία σχηματίστηκε το 1868, αντικαθιστώντας την παλιότερη Διεθνή Αδελφότητα, και θέλησε να συμμετάσχει στην Πρώτη Διεθνή⁴⁶. Κατόπιν επιμονής του Μαρξ, η Συμμαχία σε δημόσιο επίπεδο διαλύθηκε και οι υποστηρικτές της εντάχθηκαν στην Πρώτη Διεθνή ως άτομα και τομείς. Το γεγονός αυτό είχε ελάχιστη επίδραση στις πολιτικές απόψεις των νέων της υποστηρικτών⁴⁷. Είναι βέβαιο πως η Συμμαχία συνέχισε να λειτουργεί υπόγεια ως μυστική οργάνωση, ως μια ειδική αναρχική πολιτική οργάνωση που στόχευε να μετασχηματίσει την Πρώτη Διεθνή σε αναρχικό και συνδικαλιστικό σώμα.

Όταν στις αρχές της δεκαετίας του 1870 η Πρώτη Διεθνής άρχισε να διασπάται, η συνεχιζόμενη λειτουργία της Συμμαχίας, παρά την απόφαση του 1868, παρείχε πολλές σφαίρες στο πολιτικό οπλοστάσιο των Μαρξιστών. Στις ανυπόστατες κατηγορίες ότι ο Μπακούνιν ήταν θιασώτης της «ριζικής και γενικής καταστροφής» και για «δολοφονίες ... μαζικές» προστέθηκε ο ισχυρισμός ότι η Διεθνής υπονομευόταν από μια σκοτεινή μυστική ομαδοποίηση, βασισμένη στην «τυφλή

υποταγή», στην ατομική δικτατορία του «Πολίτη Μπ.», που σχεδιάζει τον «κομμουνισμό του στρατώνα»⁴⁸. Ως απάντηση, οι αναρχικοί υποστήριξαν ότι η Συμμαχία δεν λειτουργούσε πλέον – θέση η οποία έχει γίνει συχνά αποδεκτή από μεταγενέστερους συγγραφείς. Αυτό που στην ουσία ήταν μια απερίφραστη αποκήρυξη από μεριάς ενός ανερχόμενου κινήματος που βρέθηκε σε μια εμφανώς ντροπιαστική θέση, μετατράπηκε σε κάτι σαν δόγμα τα επόμενα χρόνια κι ενσωματώθηκε στη βιβλιογραφία. Το αποτέλεσμα, που ενισχύεται από τις εχθρικές μελέτες πάνω στον Μπακούνιν, είναι να υποτιμάται συχνά και σταθερά η σημασία της Συμμαχίας. Έτσι, ο Καρρ και ο Τζολ επιμένουν ότι η Συμμαχία ήταν μια «φανταστική» ομάδα και υποστηρίζουν τη θέση αυτή αναφερόμενοι στην υποτιθέμενη μανία του Μπακούνιν για επινόηση ανύπαρκτων «μυστικών εταιρειών»⁴⁹.

Ωστόσο, οι αποδείξεις είναι αρκετά διαφορετικές. Όταν ο απεσταλμένος του Μπακούνιν, Τζουζέπε Φανέλι (1827-1877), έφτασε το 1968 στην Ισπανία για να βοηθήσει στις

πρωτοβουλίες γι' αυτό που έμελλε να γίνει η F.O.R.E., δηλαδή ο μεγαλύτερος τομέας της Πρώτης Διεθνούς, είχε μαζί του και το πρόγραμμα της Πρώτης Διεθνούς και το καταστατικό της Συμμαχίας⁵⁰. Στην Ισπανία η Συμμαχία «έκανε δουλειά μέσα στην οργάνωση των εργατών ενάντια σε κάθε πιθανή αντεπαναστατική παρέκκλιση» κι έπαιξε καθοριστικό ρόλο στο σχηματισμό της F.O.R.E. Περί το 1870, υπήρχαν στην Ισπανία «μυστικοί Μπακουνινιστικοί πυρήνες» που απαριθμούσαν τριάντα με σαράντα χιλιάδες οπαδούς και τον επόμενο χρόνο ιδρύθηκε τομέας της Συμμαχίας στην Πορτογαλία⁵¹. Η Συμμαχία δραστηριοποιήθηκε επίσης στην Ιταλία και την Ελβετία· αναμφισβήτητα υπήρχαν τομείς και σε άλλα μέρη. Ο ίδιος ο Μπακούνιν αναφερόταν σε χρόνο ενεστώτα στη Συμμαχία κατά το 1872 και το 1873 και ο Κροπόκτιν εντάχθηκε στην οργάνωση το 1877⁵². Όπως σχολίαζε αργότερα ο Μαλατέστα, και ο ίδιος μέλος της Συμμαχίας:

Γιατί να προσπαθήσουμε να αποκρύψουμε δεδομένες αλήθειες τώρα που ανήκουν στο πεδίο της ιστορίας και μπορούν να

λειτουργήσουν ως μάθημα για το παρόν και το μέλλον; ... Εμείς, που ήμασταν γνωστοί στη Διεθνή ως Μπακουνινιστές και που ήμασταν μέλη της Συμμαχίας, υψώσαμε ηχηρές κραυγές ενάντια στους Μαρξιστές επειδή προσπαθούσαν να καταστήσουν το δικό τους συγκεκριμένο πρόγραμμα κυρίαρχο μέσα στη Διεθνή. Ωστόσο, πέρα από το ζήτημα της νομιμότητας των μεθόδων τους, που είναι άσκοπο πλέον να επικαλούμαστε, κάναμε ακριβώς αυτό που έκαναν κι εκείνοι· προσπαθήσαμε να χρησιμοποιήσουμε τη Διεθνή για τους σκοπούς της δικής μας παράταξης.⁵³

Δεχόμενος την ύπαρξη της Συμμαχίας, αν και πρόθυμος να καταρρίψει τους Μαρξιστικούς ισχυρισμούς ότι η οργάνωση ήταν μια σκοτεινή συνωμοσία, ο αναρχοσυνδικαλιστής Σαμ Ντολγκόφ (1902-1990) επέμενε ότι η Διεθνής Αδελφότητα και η Συμμαχία ήταν μη επιβλαβείς και «αρκετά ανεπίσημες αδελφότητες χαλαρά οργανωμένων ατόμων και ομάδων»⁵⁴. Αυτό δεν είναι ακριβές: η Διεθνής Αδελφότητα και η Συμμαχία είχαν σαφώς καθορισμένα προγράμματα, κανονισμούς και

κριτήρια αποδοχής μελών⁵⁵. Γόνος μιας εβραϊκής οικογένειας της Ρωσίας, ο Ντολγκόφ μεγάλωσε στις Η.Π.Α., όπου εργάστηκε σε αποβάθρες και σιδηροδρόμους, στην ξυλεία και σε εργοστάσια, κι έβαφε σπίτια. Έγινε αναρχικός, εντάχθηκε στην I.W.W. και σε πολλές αναρχικές ομαδοποιήσεις, αφιέρωσε τη ζωή του στην υπόθεση του αναρχισμού, εξέδωσε την βασική ανθολογία έργων του Μπακούνιν στα αγγλικά και συνέγραψε σημαντικές μελέτες για την Ισπανία και την Κούβα, καθώς και μια ενδιαφέρουσα αυτοβιογραφία⁵⁶.

Σύμφωνα με τον Μπακούνιν, η Συμμαχία ήταν μια «ισχυρή αλλά πάντοτε αόρατη επαναστατική εταιρεία» που «θα προετοιμάσει και θα καθοδηγήσει την επανάσταση», «ο αόρατος πιλότος που οδηγεί την Επανάσταση ... η συλλογική δικτατορία όλων των συμμαχιών μας»⁵⁷. Ο Μπακούνιν αντιλαμβανόταν τη Συμμαχία ως ένα όχημα κινητοποίησης και πολιτικοποίησης των λαϊκών τάξεων και όχι ως υποκατάστατο της λαϊκής δράσης ή ως όργανο μιας Μπλανκιστικού τύπου δικτατορίας. Η «*μυστική και οικουμενική εταιρεία των Διεθνών*

Αδελφών» θα ήταν «η ζωή και η ενέργεια της επανάστασης», θα αποτελούταν από «ανθρώπους ούτε ματαιόδοξους ούτε φιλόδοξους, αλλά ικανούς να υπηρετήσουν ως συνδετικοί κρίκοι ανάμεσα στην επαναστατική ιδέα και τα ένστικτα του λαού» και θα είχε ως σκοπό μια επανάσταση που «απορρίπτει κάθε ιδέα δικτατορίας και ελεγκτικής και καθοδηγητικής εξουσίας»⁵⁸.

Ο «αόρατος πιλότος» και η «συλλογική δικτατορία» θα «αφυπνίζει και υποκινεί όλα τα δυναμικά πάθη του λαού», ο οποίος τότε θα οργανωθεί από τα κάτω προς τα πάνω, «αυθόρμητα, χωρίς εξωτερική παρέμβαση» ή «επίσημη δικτατορία»⁵⁹. Ο «μοναδικός σκοπός» της Συμμαχίας ήταν, έγραφε ο Μπακούνιν, «να προωθήσει την Επανάσταση· να καταστρέψει όλες τις κυβερνήσεις και να καταστήσει την διακυβέρνηση αδύνατη για πάντα», να «δώσει την πλήρη ελευθερία στις ... μάζες ... την εθελοντική ομοσπονδιοποίηση και την άνευ όρων ελευθερία» και να «καταπολεμήσει όλες τις φιλοδοξίες κυριάρχησις πάνω στο επαναστατικό κίνημα του λαού» από «κλίκες ή άτομα». Η δύναμή της δεν βασιζόταν στις

επίσημες θέσεις αλλά μόνο στη «*φυσική αλλά ποτέ επίσημη επιρροή όλων των μελών της Συμμαχίας*»⁶⁰. Ο Μπακούνιν υποστήριζε ότι η Συμμαχία ήταν «*μια μυστική κοινότητα, που είναι σχηματισμένη μέσα στην καρδιά της Διεθνούς για να της προσδώσει μια επαναστατική οργάνωση και να μετασχηματίσει αυτήν και όλες τις λαϊκές μάζες που βρίσκονται εκτός της σε μια δύναμη αρκετά οργανωμένη ώστε να εκμηδενίσει την πολιτική, κληρική, αστική αντίδραση, να καταστρέψει όλες τις θρησκευτικές, πολιτικές, δικαστικές δομές των κρατών*»⁶¹.

Η μυστικότητα της Συμμαχίας είναι βέβαιο πως δεν ήταν μια «*εξουσιαστική στρατηγική*», βασισμένη «*στη χειραγώγηση των άλλων μέσω μυστικών εταιρειών*»⁶². Οι καταπιεστικές συνθήκες υπό τις οποίες δρούσαν οι πρώτοι αναρχικοί κατέστησαν τη μυστικότητα αναγκαία – το ίδιο πρόβλημα αντιμετώπιζαν οι επαναστάτες όλων των ειδών: για παράδειγμα, Το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* εκδόθηκε από μια μυστική Κομμουνιστική Λίγκα⁶³. Μέσα σε αυτά τα περιοριστικά πλαίσια

οι αναρχικοί προσπάθησαν να κερδίσουν τη μάχη των ιδεών και όχι να χειραγωγήσουν τις λαϊκές τάξεις μέσω συνωμοσίας:

Η διαφορά εντοπίζεται στο γεγονός ότι εμείς, ως αναρχικοί, βασιστήκαμε κυρίως στην προπαγάνδα και, από τη στιγμή που θέλαμε να κερδίσουμε κόσμο στην κατεύθυνση της υπόθεσης του αναρχισμού, δώσαμε έμφαση στην αποκέντρωση, την αυτονομία των ομάδων, την ελεύθερη πρωτοβουλία, ατομική και συλλογική, ενώ οι Μαρξιστές, όντας εξουσιαστές, ήθελαν να επιβάλουν τις ιδέες τους μέσω της δύναμης της πλειοψηφίας – η οποία ήταν περισσότερο ή λιγότερο πλασματική – μέσω του συγκεντρωτισμού και της πειθαρχίας. Όμως όλοι μας, Μπακουνινιστές και Μαρξιστές, προσπαθήσαμε να ωθήσουμε τα γεγονότα παρά να βασιστούμε στην ώθηση των γεγονότων⁶⁴.

Το μοντέλο της ειδικής αναρχικής πολιτικής οργάνωσης των τάσεων, που αναπτύχθηκε από τον Μπακούνιν και τη Συμμαχία ως εναλλακτική απέναντι στις Μπλανκιστικές και Μαρξιστικές αντιλήψεις – μιας αναρχικής οργάνωσης με ξεκάθαρη ατζέντα, που δραστηριοποιείται μέσα στα κινήματα των λαϊκών τάξεων, σχετίζεται με τα αιτήματά τους και αγωνίζεται να κερδίσει τη μάχη των ιδεών και όχι για να επιβάλει τη θέλησή της μέσω διαταγών ή χειραγώγησης –, ήταν πάντοτε χαρακτηριστικό του αναρχισμού των μαζών. Σύμφωνα με τον Κροπότκιν, «η παράταξη που κάνει την πιο επαναστατική προπαγάνδα και που έχει δείξει το ισχυρότερο πνεύμα και τόλμη» είναι αυτή που «θα εισακουστεί την ημέρα που θα είναι αναγκαίο να δράσει, να προελάσει προκειμένου να πραγματοποιηθεί η επανάσταση»⁶⁵. Θεωρούσε απαραίτητο «να σχεδιάσει την διείσδυση στις μάζες και την διέγερσή τους από τους ελευθεριακούς αγωνιστές, κατά τον ίδιο σχεδόν τρόπο που έδρασε Συμμαχία στο εσωτερικό της Διεθνούς»⁶⁶. Απορρίπτοντας την αντίληψη ότι τα σωματεία είναι από επαναστατικά ως τέτοια, ο Κροπότκιν υπογράμμισε ότι «υπάρχει η ανάγκη και για εκείνο το άλλο στοιχείο για το οποίο μιλά ο Μαλατέστα και το οποίο πρέσβευε πάντοτε ο Μπακούνιν»⁶⁷.

Ο Μαλατέστα είχε υποστηρίξει ότι «ο Μπακούνιν περίμενε πάρα πολλά από τη Διεθνή· όμως, παράλληλα, δημιούργησε τη Συμμαχία, μια μυστική οργάνωση με σαφώς ορισμένο πρόγραμμα – αθεϊστικό, σοσιαλιστικό, αναρχικό, επαναστατικό». Αυτή έδωσε «αναρχική ώθηση σε ένα τμήμα της Διεθνούς, ακριβώς όπως και οι Μαρξιστές, από την άλλη πλευρά, έδωσαν Σοσιαλδημοκρατική ώθηση στο άλλο τμήμα»⁶⁸. Αν και σε ορισμένες περιπτώσεις ο Μαλατέστα φλέρταρε με τη συνθετίστικη θέση, συνήθως καλούσε σε «διαρκή προσπάθεια, υπομονή, συντονισμό και προσαρμοστικότητα στα διαφορετικά περιβάλλοντα και συνθήκες», αμφέβαλλε για το κατά πόσο είναι σοφό «να συγκεντρώσουμε όλους τους αναρχικούς σε μία και μοναδική οργάνωση» και υποστήριζε τη «συνεργασία για έναν κοινό σκοπό», καθώς και «το ηθικό καθήκον να αντεπεξεχθεί κανένας στις υποχρεώσεις του και να μην κάνει τίποτα που μπορεί να αντιπαρατίθεται με το αποδεκτό πρόγραμμα»⁶⁹. Η ιδανική αναρχική πολιτική οργάνωση ήταν στο μυαλό του αρκετά χαλαρή – για παράδειγμα, τα ψηφίσματα των συνεδρίων δεν θα

Το 1927, η F.A.I. διαδέχθηκε την Εθνική Ομοσπονδία Αναρχικών Ομάδων. Προοριζόταν να δρα τόσο στην Πορτογαλία όσο και στην Ισπανία, ωστόσο φαίνεται πως μόνο στη δεύτερη αποτέλεσε σοβαρό παράγοντα. Έχοντας σαφώς ως πρότυπο τη Συμμαχία, η F.A.I. ήταν μια μυστική οργάνωση αφιερωμένη «στην εντατικοποίηση της αναρχικής συμμετοχής στη C.N.T.» και θεωρούσε ως «καθήκον της να καθοδηγήσει τη C.N.T. αναλαμβάνοντας θέσεις ευθύνης»⁷³. Σύμφωνα με πολλούς βετεράνους, η F.A.I. «επανέφερε την αναρχική ιστορία στις ρίζες της», με τη Συμμαχία να αναγεννιέται «προκειμένου να οδηγήσει και να επιταχύνει την επαναστατική δράση του αναρχοσυνδικαλισμού»⁷⁴. Τις παραμονές της 19ης Ιουλίου του 1936 είχε σχεδόν 40.000 μέλη⁷⁵. Η F.A.I. ήταν εκείνη που το 1931 έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην αποπομπή των μετριοπαθών *treintistas*, μέσω των τις εξεχουσών θέσεων που κατείχε στη C.N.T. – μια διαδικασία κατά την οποία «οι βασικότεροι *treintistas* αποπέμφθηκαν από τις θέσεις τους στις εκδόσεις και τις επιτροπές» και «διώχθηκαν από τη συνομοσπονδία»⁷⁶.

Η ισπανική F.A.I. έχει περιγραφεί ως «ένας εξαιρετικά συγκεντρωτικός κομματικός μηχανισμός» αλλά η πραγματικότητα ήταν πιο πολύπλοκη⁷⁷. Ήταν δομημένη σφιχτά: βασιζόταν σε μικρούς τοπικούς σχηματισμούς που ονομάζονταν «ομάδες συγγένειας», με μια πολιτική προσεκτικής επιλογής μελών, ήταν οργανωμένη σε τοπικές, επαρχιακές και περιφερειακές ομοσπονδίες, οι οποίες συνδέονταν μέσω επιτροπών εκπροσώπων και βασίζονταν σε τακτικές μαζικές συνελεύσεις· είχε επίσης μια Επιτροπή Χερσονήσου που καταπιανόταν με διαχειριστικά ζητήματα, εκτελούσε τις συμφωνημένες αποφάσεις κι εξέδιδε τις δημόσιες πολιτικές ανακοινώσεις⁷⁸. Υπάρχουν μερικά στοιχεία που δείχνουν ότι συγκεκριμένοι τομείς της οργάνωσης ανέπτυξαν μια κουλτούρα δράσης σύμφωνα με την οποία η πολιτική ήταν λιγότερο σημαντική από το να συμβεί κάτι συναρπαστικό και πρακτικό, ανεξάρτητα από τη θέση που αυτό είχε στη στρατηγική της F.A.I., όμως η γενική εικόνα είναι σίγουρα αυτή μιας πολιτικής συνεκτικότητας και ομογένειας⁷⁹.

Ο Ντουρρούτι (1896-1936) ήταν η ιδανική ενσάρκωση αγωνιστή της F.A.I. Γιός ενός σιδηροδρομικού εργάτη, έγινε σιδηροδρομικός μηχανικός στην ηλικία των δεκατεσσάρων ετών, διέφυγε στη Γαλλία κατά τη διάρκεια της δραματικής γενικής απεργίας του 1917, μετακινήθηκε προς τον αναρχισμό και, με την επιστροφή του το 1919, εντάχθηκε στη C.N.T.80 Ήταν δραστήριος στα σωματεία και το 1922 βοήθησε στην ίδρυση της μυστικής αναρχικής ομάδας Οι Αλληλέγγυοι («Los Solidarios»). Στις αρχές της δεκαετίας του 1920 υπήρξε ένα κίνημα εκτελέσεων αγωνιστών της C.N.T. από έμμισθους δολοφόνους των εργοδοτών και την αστυνομία και ομάδες όπως Οι Αλληλέγγυοι οργάνωσαν ένοπλα αντίποινα. Βασισμένες στη C.N.T., αυτές οι ένοπλες ομάδες ήταν ποιοτικά διαφορετικές από αυτές των εξεγερσιακών αναρχικών, καθώς οι δράσεις τους αποτελούσαν τμήμα ενός μαζικού αγώνα, όχι υποκατάστατό του. Στο ίδιο πνεύμα, ο Ντουρρούτι λήστευε και τράπεζες σε όλη την Ευρώπη και τη Λατινική Αμερική για να εξασφαλίσει πόρους.

Το 1931, ο Ντουρρούτι εντάχθηκε στη F.A.I., συνδέθηκε με τη σκληροπυρηνική τάση Εμείς («Nosotros») κι έπαιξε κεντρικό ρόλο στους σχεδιασμούς της C.N.T. για επανάσταση το 1932 και το 1933 συμμετέχοντας στην Εθνική Επαναστατική Επιτροπή. Όταν ξέσπασε η Ισπανική Επανάσταση, αντιτάχθηκε στην προσέγγιση του Λαϊκού Μετώπου και ανέλαβε ηγετικό ρόλο στη λαϊκή πολιτοφυλακή, όντας επικεφαλής αυτού που έγινε γνωστό ως Φάλαγγα Ντουρρούτι, η οποία πολέμησε στο μέτωπο της Αραγωνίας κι έπειτα προς υπεράσπιση της Μαδρίτης. Ο Ντουρρούτι πυροβολήθηκε την 20ή Νοεμβρίου 1936 και, δυο μέρες αργότερα, στην κηδεία του στη Βαρκελώνη παρευρέθησαν μισό εκατομμύριο άνθρωποι, καθιστώντας την τη μεγαλύτερη αντίστοιχη πομπή στην ιστορία της πόλης.

Η άποψη του Γούντκοκ πως η Ισπανία αποτελεί «τη μοναδική στιγμή της ιστορίας του αναρχισμού» στην οποία «πραγματώθηκε το σχέδιο του Μπακούνιν για μια μυστική ελίτ αφοσιωμένων αγωνιστών που έχει τον έλεγχο [sic] μιας δημόσιας μαζικής οργάνωσης μερικώς πεπεισμένων εργατών»

είναι άστοχη, καθώς παρόμοιες περιπτώσεις εφαρμογής της προσέγγισης του Μπακούνιν μπορούν να βρεθούν και αλλού⁸¹. Ήδη έχουμε αναφερθεί σε παραδείγματα όπως οι *πυρήνες*, η S.N.L.A., η I.S.E.L., η I.W.P.A. και το S.L.P.

Στο Μεξικό, η μυστική αναρχική ομάδα La Social, που πρωτοϊδρύθηκε το 1865, έπαιξε ενεργό ρόλο και στη C.G.O. και στο C.G.C.O.M., στοχεύοντας την ίδρυση σωματείων «ίδιων στη φύση» με την ισπανική C.N.T.⁸² Το 1921 η παράδοση αυτή αναζωογονήθηκε με την ίδρυση της Luz (που το 1913 μετονομάστηκε σε Lucha, ή «Αγώνας»), μιας μυστικής οργάνωσης που μαχόταν για τη «δημιουργία ενός αναρχοσυνδικαλιστικού εργατικού μετώπου»⁸³. Στο πύρινο μανιφέστο της διακήρυττε ότι θα «διαφωτίσει έναν σκλαβωμένο και αδαή λαό», θα «ανατρέψει τους βασανιστές της ανθρωπότητας», θα «αφανίσει τους κοινωνικούς θεσμούς που δημιουργήθηκαν από βασανιστές και αργόσχολους», θα «χρησιμοποιήσει την αλήθεια ως απόλυτο όπλο ενάντια στην ανισότητα» και θα πορευτεί «προς το παγκόσμιο έθνος στο

οποίο όλοι θα μπορούν να ζήσουν με αμοιβαίο σεβασμό» και «απόλυτη ελευθερία»⁸⁴.

Εκτός από την προώθηση των εργατικών σχολείων και βιβλιοθηκών, χορηγούμενων από τα σωματεία, η Luz διοργάνωσε λαϊκά εκπαιδευτικά μαθήματα, ίδρυσε την C.O.M., έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην εξάπλωσή της και λειτούργησε στο εσωτερικό της «ως ομάδα ελέγχου [sic] Μπακουνινιστικού τύπου»⁸⁵. Μέχρι το 1914 είχε γίνει τόσο δύσκολο να διακριθεί η συνομοσπονδιακή επιτροπή της ένωσης από την Lucha που έπαψε να χρησιμοποιείται ακόμη και ο όρος Lucha⁸⁶. Το 1917 σχηματίστηκε μια νέα ομάδα, η Grupo Luz («Ομάδα Φωτός»), η οποία έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην υπεράσπιση και την ενδυνάμωση του συνδικαλισμού κατά τη δύσκολη περίοδο από το 1917 ως το 1921, βοηθώντας στον σχηματισμό της Μεξικάνικης C.G.T.⁸⁷

Στην Κίνα, ο κύκλος του Σιφού, η Κοινότητα των Αναρχικών Κομμουνιστών Συντρόφων, πρωτοστάτησε στην οργάνωση των σωματείων· «η ομάδα του Σιφού [sic] ήταν η πρώτη που ενεπλάκη σε αυτή τη δραστηριότητα, προπαγάνδισε τον συνδικαλισμό στην Κίνα και, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1920 όποτε άρχισε να χάνει έδαφος από το Κομμουνιστικό Κόμμα, βρισκόταν στην ηγεσία του εργατικού κινήματος»⁸⁸. Μέχρι το 1920 είχε διοργανώσει την πρώτη Πρωτομαγιά της Κίνας (το 1918), είχε εκδόσει το πρώτο εγχώριο περιοδικό που ήταν αφιερωμένο στα σωματεία, το *Laodong zazhi* («Εργατικό Περιοδικό»), είχε ιδρύσει σχεδόν 40 σωματεία και είχε παίξει ρόλο αντίστοιχο με εκείνο ομάδων όπως η La Social και η Luz. Στην Ιαπωνία, ο ρόλος της Κοκούρεν στη Ζενκόκου Τζίρεν μπορεί να συγκριθεί με αυτόν που είχε η F.A.I. στη C.N.T.⁸⁹ Η Κοκούρεν, που σχηματίστηκε το 1925, ήταν ένας «εσωτερικός πυρήνας σκληραγωγημένων από τις μάχες αγωνιστών» που δρούσε στα ριζοσπαστικά σωματεία· δραστηριοποιήθηκε επίσης στην αποικιοκρατούμενη Κορέα και την Ταϊβάν⁹⁰.

Στη Νότιο Αφρική, η συνδικαλιστική πολιτική ομάδα, η Διεθνής Σοσιαλιστική Λίγκα, υποστήριζε τα πολιτικά δικαιώματα, προωθούσε τις συνδικαλιστικές ιδέες, διένειμε συνδικαλιστικό υλικό και δραστηριοποιούνταν στο εσωτερικό των κυρίαρχων σωματείων, όπου προωθούσε ολοένα και περισσότερο το συνδικαλισμό απεύθυνσης στη βάση. Επίσης σχημάτισε αρκετές συνδικαλιστικές ενώσεις, όπως η Βιομηχανική Ένωση Εργαζομένων στην Ένδυση, η Ένωση Αμαξάδων, οι Βιομηχανικοί Εργάτες της Αφρικής και η Βιομηχανική Ένωση Ινδών Εργατών. Σε καθεμία από αυτές τις συνδικαλιστικές ενώσεις, οι ηγετικές φιγούρες, όπως ο Τιμπέντι, ήταν μέλη της Διεθνούς Σοσιαλιστικής Λίγκας. Δεδομένου ότι τα κυρίαρχα σωματεία, στο σύνολό τους, δεν αποδέχονταν τους έγχρωμους εργάτες, παράλληλα με την προώθηση του συνδικαλισμού απεύθυνσης στη βάση πραγματοποιούνταν και ο σχηματισμός νέων συνδικαλιστικών ενώσεων.

Ωστόσο, παρ' όλο που η Διεθνής Σοσιαλιστική Λίγκα στόχευε να λειτουργεί ως ένας συνεκτικός και σφικτός σχηματισμός, έτεινε να μην έχει ένα ξεκάθαρο και συνεπές πρόγραμμα δράσης που θα μπορούσε να ενισχύσει την ενότητα γύρω από ξεκάθαρες δραστηριότητες και στόχους, απέφευγε τις δύσκολες επιλογές που αφορούσαν τη χρήση των λιγοστών της χρημάτων, ανθρώπων και του περιορισμένου της χρόνου και γενικότερα προσπαθούσε να οργανώσει κάθε εργάτη, σε κάθε μέρος και οποτεδήποτε⁹¹. Αυτό σήμαινε ότι οι δυνάμεις της συχνά κατακερματίζονταν και τα επιτεύγματά της δεν ήταν στέρεα. Παρά την κάποια επιρροή της σε αφρικάνικες και έγχρωμες εθνικιστικές ομάδες, όπως το Ιθαγενές Συνέδριο του Τράνσβααλ, δεν γινόταν διαρκής δουλειά στους σχηματισμούς αυτούς· παράλληλα, οι συνδικαλιστικές ενώσεις δεν συνδέθηκαν ποτέ μεταξύ τους μέσω μιας ομοσπονδίας, ούτε συντονίστηκαν με άλλους τρόπους.

Η Συμμαχία και οι επίγονοί της της Μπακουνινιστικής παράδοσης του οργανωτικού δυισμού αποδείχθηκαν

επιτυχημένοι όσον αφορά την προώθηση και την υπεράσπιση των ιδεών της ευρύτερης αναρχικής παράδοσης στις μαζικές οργανώσεις και ήταν καθοριστικοί στην προώθηση της επιτυχούς εφαρμογής του σχεδίου του αναρχισμού των μαζών. Αυτή η πορεία απορρέει άμεσα από την υποστήριξη από μέρους τους κοινών προοπτικών και την εφαρμογή του προγράμματος που υιοθετούσαν. Σε ό,τι έχει να κάνει με την ενοποίηση των αναρχικών γύρω από ξεκάθαρους στόχους, την εκπόνηση ενός σχεδίου στρατηγικών και τακτικών επιλογών, τον άμεσο προσανατολισμό προς τις λαϊκές τάξεις, τους αγώνες και τις οργανώσεις τους, την υιοθέτηση μιας ποσιμπιλιστικής προοπτικής, τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τις προτεραιότητες και την αποφυγή κατακερματισμού των περιορισμένων πόρων, την ένωση των δυνάμεων γύρω από ένα κοινό πρόγραμμα και την ανάληψη της ευθύνης για την εφαρμογή του, η μικρή Μπακουνινιστική οργάνωση είναι αναμφίβολα πιο αποτελεσματική από μια μεγάλη ομαδοποίηση που αγωνίζεται για έναν χαλαρό αναρχισμό χωρίς επίθετα.

Από τον Μπακούνιν στην «Πλατφόρμα»

Το 1926, ο Μάχνο, ο Αρσίνοφ και οι άλλοι συντάκτες της *Dielo Truda* που είχαν ως βάση το Παρίσι εξέδωσαν την *Οργανωτική Πλατφόρμα των Ελευθεριακών Κομμουνιστών*, η οποία προέτασσε μια ειδική αναρχική πολιτική ομάδα με κοινές θέσεις, κοινό πρόγραμμα και μια εκτελεστική επιτροπή⁹². Όπως ήταν αναμενόμενο, οι υποστηρικτές της χαλαρής αντίληψης της αναρχικής πολιτικής οργάνωσης απάντησαν με μια σειρά σφοδρών επιθέσεων. Ο Βολίν ηγήθηκε αυτής της εκστρατείας, επιμένοντας ότι η *Πλατφόρμα* «απέχει μόνο ένα βήμα από τον Μπολσεβικισμό» και ότι συγκροτούσε έναν αναρχικό «ρεβιζιονισμό στην κατεύθυνση του Μπολσεβικισμού». Διαβεβαίωνε ότι η «Εκτελεστική Επιτροπή της Γενικής Ένωσης Αναρχικών», που θα «αναλάβει την ιδεολογική και οργανωτική καθοδήγηση κάθε οργάνωσης» και υποστηρίζει «τον

εξαναγκασμό, τη βία, τις κυρώσεις», την κατάργηση «της ελευθερίας του τύπου και της ελευθερίας του λόγου», τη «συγκεντρωτική και σχεδιασμένη» οικονομία κι έναν «κεντρικό στρατό, με κεντρικές εντολές και “πολιτική διεύθυνση”», θα κυριεύσει τις «μαζικές οργανώσεις»⁹³. Αυτές οι κατηγορίες – ότι η *Πλατφόρμα* ήταν Λενινιστική ή Μπλανκιστική – έχουν γίνει σήμερα άκριτα αποδεκτές από πολλούς αναρχικούς και συνδικαλιστές, καθώς κι από μελετητές⁹⁴. «Είναι δύσκολο να βρούμε τη διαφορά ανάμεσα σε αυτή την αντίληψη και την Μπολσεβίκικη ιδέα της επαναστατικής πρωτοπορίας»⁹⁵. Η στρατηγική της *Πλατφόρμας* «ουσιαστικά αποτελούταν από την υιοθέτηση μπολσεβίκικων μέσων προκειμένου να ανταγωνιστεί αποτελεσματικότερα τον μπολσεβικισμό»⁹⁶.

Ωστόσο, αυτοί οι ισχυρισμοί αποτελούν μάλλον μια παρωδία της *Πλατφόρμας*, η οποία στην πραγματικότητα προέτασσε «τη συνολική άρνηση ενός κοινωνικού συστήματος βασισμένου στις αρχές των τάξεων και του Κράτους και την αντικατάστασή του από μια ελεύθερη ακρατική κοινωνία εργατικής

αυτοδιεύθυνσης». Η *Πλατφόρμα* προωθούσε μια «Γενική Ένωση Αναρχικών» που θα στόχευε στην «η προπαρασκευή των εργατών και αγροτών για την κοινωνική επανάσταση» μέσα από την «ελευθεριακή εκπαίδευση», η οποία απαιτούσε «μια επιλογή και ομαδοποίηση των επαναστατικών εργατικών και αγροτικών δυνάμεων σε μια ελευθεριακή κομμουνιστική θεωρητική βάση» παράλληλα με την οργάνωση των «εργατών και αγροτών σε μια οικονομική βάση παραγωγής και κατανάλωσης»⁹⁷.

Εφόσον οι μαζικές οργανώσεις όπως τα σωματεία και τα αγροτικά κινήματα δεν γεννούν αυθόρμητα την επαναστατική συνείδηση, το «θεμελιώδες καθήκον» της «Γενικής Ένωσης Αναρχικών» είναι η νίκη στην μάχη των ιδεών, προκειμένου ο αναρχισμός «να γίνει η καθοδηγητική αρχή της επανάστασης». Αυτό συνεπάγεται δουλειά στα σωματεία: εφόσον αυτά ενώνουν «τους εργάτες στη βάση της παραγωγής, ο επαναστατικός συνδικαλισμός, όπως όλες οι ομάδες που βασίζονται στα επαγγέλματα, δεν έχει μια καθορισμένη θεωρία»

και «ανταννακλά πάντα τις ιδεολογίες των ποικίλων πολιτικών ομαδοποιήσεων, ειδικά αυτών που εργάζονται εντονότερα στις γραμμές του». Συνεπώς, «τα καθήκοντα των αναρχικών στις γραμμές του κινήματος αυτού [των σωματείων] συνίστανται στην ανάπτυξη της ελευθεριακής θεωρίας και την κατεύθυνσή του προς μια ελευθεριακή οδό, προκειμένου να μετασχηματιστεί σε ένα δραστήριο βραχίονα της κοινωνικής επανάστασης». Η οργάνωση «δεν φιλοδοξεί να γίνει πολιτική εξουσία ούτε και δικτατορία» αλλά προσπαθεί «να βοηθήσει τις μάζες να πάρουν τον αυθεντικό δρόμο προς την κοινωνική επανάσταση» μέσα από λαϊκούς σχηματισμούς οικοδομημένους «από το λαό και πάντα κάτω από τον έλεγχο και την επιρροή του», πραγματώνοντας με αυτό τον τρόπο «την πραγματική αυτοδιεύθυνση»⁹⁸.

Αυτά τα καθήκοντα δεν θα μπορούσαν να εκπληρωθούν μέσα από έναν άτυπο σχηματισμό, όπως πρότειναν οι αντιοργανωτικοί, ούτε από μια χαλαρή οργάνωση βασισμένη στις γραμμές του αναρχισμού χωρίς επίθετα, καθώς «οι μάζες

απαιτούν μια ξεκάθαρη και ακριβή ανταπόκριση από την πλευρά των αναρχικών». «Από τη στιγμή που οι αναρχικοί δηλώνουν την αντίληψή τους για την επανάσταση και τη δομή της κοινωνίας, είναι υποχρεωμένοι να δώσουν σε όλα αυτά τα ζητήματα μια ξεκάθαρη απάντηση, να συσχετίσουν τη λύση αυτών των προβλημάτων με τη γενική ιδέα του ελευθεριακού κομμουνισμού και να αφοσιωθούν με όλες τους τις δυνάμεις στην πραγματοποίησή των παραπάνω.» Ως αποτέλεσμα, η αναρχική πολιτική οργάνωση πρέπει να χαρακτηρίζεται από τις βαθιές συμφωνίες στο πρόγραμμα και τα σχέδιά της, τη συλλογική υπευθυνότητα των μελών της, την ομοσπονδιακή δομή και να έχει μια εκτελεστική επιτροπή με καθήκοντα «καθορισμένα από το συνέδριο»⁹⁹. Συνολικά λοιπόν, η *Πλατφόρμα* θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως μια *επαναδιατύπωση* της Μπακουνινιστικής προσέγγισης και όχι ως καινοτομία, πολλώ δε μάλλον ως «ρεβιζιονισμός στην κατεύθυνση του Μπολσεβικισμού».

Η Πλατφόρμα, όπως και το *Προς μια Νέα Επανάσταση των Α.Δ.*, προέκυψε μέσα σε επαναστατικά πλαίσια – στην περίπτωση μας, τη Ρωσική και την Ουκρανική επανάσταση των τελών της δεκαετίας του 1910. Παρ' όλο που αμφότεροι οι Μπακούνιν και Κροπότκιν κατάγονταν από τη Ρωσία, η συνεισφορά τους στο αναρχικό κίνημα αφορούσε κυρίως τη Δυτική Ευρώπη. Η Ρωσία είχε ίσως το πιο αδύναμο από τα αναρχικά και συνδικαλιστικά κινήματα της Ευρώπης. Ο αναρχισμός έπαιξε ρόλο στο κίνημα των ναροτνικών, αλλά το S.R. που προέκυψε από τους ναροτνικούς αποτελούταν κυρίως από πολιτικούς σοσιαλιστές. Αν και στα τέλη του δεκάτου ένατου αιώνα παρέπαιε, το κίνημα αναπτύχθηκε ραγδαία στις αρχές του εικοστού αιώνα, κυρίως λόγω των γεγονότων της Ρωσικής επανάστασης του 1905-100. Η ικανότητά του να δρα αποτελεσματικά προσέκρουσε στις βαθιές διαιρέσεις ανάμεσα στους αυτοαποκαλούμενους «Αναρχικούς Κομμουνιστές», που ήταν κυρίως εξεγερσιακοί αναρχικοί, και τους αναρχικούς των μαζών, που ήταν και οι ίδιοι βαθιά διαιρεμένοι στο εσωτερικό τους, πάνω σε ζητήματα στρατηγικής και τακτικών. Πέρα από αυτά τα δυο βασικά ρεύματα, υπήρχε επίσης ένα πλήθος Στιρνερικών και λοιπών εκκεντρικών, πολλοί από τους οποίους αυτοανακηρύχθηκαν αναρχικοί «ατομικιστές».

πολιτικά κόμματα και όντας δύσπιστοι μπροστά στην διαρκώς αυξανόμενη γραφειοκρατικοποίηση των σοβιέτ, οι αναρχοσυνδικαλιστές υιοθέτησαν τον συνδικαλισμό απεύθυνσης στη βάση, επικεντρώνοντας στο κίνημα των εργοστασιακών επιτροπών που αναδύθηκε το 1917/104. Την ίδια στιγμή, οι Αναρχικοί Κομμουνιστές συνέχιζαν τις εκτελέσεις και τις «απαλλοτριώσεις» τους (παρέχοντας μια έτοιμη δικαιολογία στη διαρκή Μπολσεβίκικη καταστολή των αναρχικών και των συνδικαλιστών), ενώ ένα σημαντικό τμήμα των αναρχικών, απογοητευμένο από την κατάσταση του κινήματος, εντάχθηκε στους Μπολσεβίκους ή τους υποστήριξε ενεργά τελευταίοι ήταν γνωστοί ως «σοβιετό-αναρχικοί».

Ήταν πλέον αργά και το κίνημα μέχρι το 1921 είχε συντριβεί κι εξοριστεί. Η μεγάλη εξαίρεση αυτής της συνθήκης ήταν μια και έλαβε χώρα στα Ρωσικά εδάφη της Ουκρανίας· εδώ τα γεγονότα πήραν τόσο δραματικά διαφορετική τροπή, ώστε νομιμοποιούμαστε να μιλάμε για μια διακριτή Ουκρανική Επανάσταση. Από το 1917 κι έπειτα, οι αναρχικοί ξεκίνησαν να

παίζουν κεντρικό ρόλο τόσο στα αστικά κέντρα, κυρίως στην επαρχιακή πρωτεύουσα Γκιουλάι-Πόλε, όσο και ανάμεσα στους αγρότες. Εκτός από τη δράση στα σωματεία της βιομηχανίας, σχημάτισαν την Αγροτική Ένωση, άρχισαν να προωθούν την απαλλοτρίωση της γης και των εργοστασίων και το 1917 επιχείρησαν να καταστρέψουν τον κρατικό μηχανισμό. Κατά τον Ιανουάριο και το Φεβρουάριο του έτους αυτού βοήθησαν να ηττηθεί μια προσπάθεια των Ουκρανών εθνικιστών να πάρουν την εξουσία.

Όταν οι Μπολσεβίκοι παρέδωσαν την Ουκρανία στις γερμανικές δυνάμεις με τη Συνθήκη του Μπρεστ-Λιτόφσκ οι δραστηριότητες αυτές παρακωλύθηκαν. Όμως οι αναρχικοί κατάφεραν να οργανώσουν αντάρτικα αποσπάσματα που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην εκδίωξη των εισβολέων το 1918· τα αποσπάσματα αυτά εξελίχθηκαν σε μια τεράστια πολιτοφυλακή καθοδηγούμενη από τους αναρχικούς, τον Επαναστατικό Εξεγερσιακό Στρατό της Ουκρανίας (R.I.A.U.). Καθώς ο R.I.A.U. αναπτυσσόταν κι εξάπλωνε τον έλεγχό του σε

όλη την επαρχία, έδωσε χώρο για την άνθιση μιας αναρχικής επανάστασης σε ένα μεγάλο μέρος της νότιας Ουκρανίας. Βασισμένη στους φτωχούς αγρότες, αλλά με σημαντικό βαθμό στήριξης από τις πόλεις, η Ουκρανική Επανάσταση έκανε μεγάλης κλίμακας απαλλοτριώσεις γης, σχημάτισε αγροτικές κολλεκτίβες και εγκαθίδρυσε τη βιομηχανική αυτοδιεύθυνση. Όλα αυτά συντονίζονταν μέσα από ομοσπονδίες και συνέδρια των σοβιέτ. Ο Βολίν, εγκαταλείποντας το καταπιεστικό κλίμα της Πετρούπολης, εντάχθηκε στο κίνημα και βοήθησε, μαζί με τον Αρσίνοφ, στην ίδρυση της αναρχικής ομοσπονδίας Ναμπάτ· μιας ομοσπονδίας που έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην Μαχνοβίτικη εκπαίδευση και προπαγάνδα.

Η βασικότερη φιγούρα του κινήματος ήταν ο Μάχνο105. Γιός φτωχών αγροτών, δούλεψε από μικρή ηλικία ως ελαιοχρωματιστής, εργάτης σε φάρμες κι έπειτα ως εργάτης σε χυτήριο. Το 1906 εντάχθηκε σε μια εξεγερσιακή αναρχική ομάδα. Ενεπλάκη σε έναν αριθμό τρομοκρατικών δράσεων και φυλακίστηκε το 1908, αλλά η θανατική του ποινή μετατράπηκε

σε καταναγκαστικά έργα. Απελευθερώθηκε το 1917, μετά τις πολιτικές αμνηστίες που ακολούθησαν την κατάρρευση του τσαρισμού. Στη φυλακή ο Μάχνο ήρθε σε ρήξη με τον εξεγερτισμό και μετά την απελευθέρωσή του οργάνωσε την Ομάδα Αναρχικών Κομμουνιστών κι έγινε ηγετική φιγούρα των σωματείων του Γκιουλάι-Πόλε. Σχημάτισε επίσης την Αγροτική Ένωση και στη συνέχεια έγινε η κεντρική φιγούρα του R.I.A.U.· δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι το ουκρανικό επαναστατικό κίνημα έγινε ευρύτερα γνωστό ως Μαχνοβίτικο. Το 1921 διέφυγε στο εξωτερικό, καθώς ο Μπολσεβίκικος Κόκκινος Στρατός συνέτριψε την Ουκρανική Επανάσταση, καταλήγοντας στη Γαλλία, όπου ενεπλάκη στη *Dielo Truda* και την Ομάδα Ρώσων Αναρχικών του Εξωτερικού. Πέθανε σε καθεστώς απελπιστικής φτώχειας το 1935.

Η ζωή του Μάχνο δεν μπορεί να διαχωριστεί εύκολα από αυτή του Αρσίνοφ, ενός αναρχικού μεταλλεργάτη. Ο Αρσίνοφ καταγόταν από την πόλη της Αικατερίνοσλαβ στην Ουκρανία και πριν τη στροφή του προς τον αναρχισμό το 1906, ήταν

επιφανής Μπολσεβίκος. Στην αρχή ήταν εξεγερσιακός αναρχικός κι ενεπλάκη, όπως ο Μάχνο, σε ένοπλες δράσεις και καταδικάστηκε εις θάνατον. Ο Αρσίνοφ δραπέτευσε στη Δυτική Ευρώπη αλλά εκδόθηκε και δικάστηκε ξανά, με την ποινή του να μετατρέπεται σε καταναγκαστικά έργα. Στη φυλακή γνώρισε τον Μάχνο και επηρέασε βαθιά τον νεαρό ακτιβιστή. Με την απελευθέρωσή του το 1917, ο Αρσίνοφ αρχικά πήγε στη Μόσχα κι έπειτα επέστρεψε στην επαναστατημένη Ουκρανία. Όπως και ο Μάχνο, αναγκάστηκε να διαφύγει στο εξωτερικό και κατέληξε στο Παρίσι. Το 1931 ο Αρσίνοφ πήρε τη μοιραία απόφαση να επιστρέψει στη Ρωσία, ελπίζοντας να δημιουργήσει μια υπόγεια αναρχική ομάδα. Ο Νεττλώ έγραφε τότε σαρκαστικά ότι ο Αρσίνοφ «στην πραγματικότητα δεν ήταν ποτέ αναρχικός» και ότι η απόφασή του να μπει στη Σοβιετική Ένωση ήταν απλώς μια «επιστροφή στο σπίτι του»¹⁰⁶. Ο Στάλιν προφανώς διαφώνησε μαζί του: ο Αρσίνοφ εκτελέστηκε το 1937 για αναρχική δραστηριότητα.

Επανεξετάζοντας τη Διαμάχη περί «Πλατφόρμας»

Οι Μάχνο και Αρσίνοφ συνέδεσαν σαφώς την *Πλατφόρμα* με την κληρονομιά του Μπακούνν. «Οι φιλοδοξίες του περί οργάνωσης καθώς και η δράση του στην Πρώτη Διεθνή μας παρέχουν κάθε δικαίωμα να τον δούμε ως ένα δραστηριοποιημένο μαχητή» της ιδέας ότι ο αναρχισμός «πρέπει να συγκεντρώσει τις δυνάμεις του σε μια οργάνωση, συνεχώς δρώσα, όπως απαιτείται από την πραγματικότητα και τη στρατηγική της ταξικής πάλης»¹⁰⁷. Στο ίδιο μήκος κύματος, παρέθεσαν σχόλιο του Κροπότκιν επιδοκιμάζοντάς το: «Η δημιουργία μιας αναρχικής οργάνωσης ... όχι μόνο δεν είναι επιζήμια για το κοινό επαναστατικό καθήκον, αλλά είναι και ... επιθυμητή και χρήσιμη στο μέγιστο βαθμό»¹⁰⁸. Σύμφωνα με τους συγγραφείς της *Πλατφόρμας*, αυτό που συνεισέφερε στη συντριπτική ήττα του ρωσικού κινήματος από τον Μπολσεβικισμό ήταν ακριβώς η απουσία μιας συντονισμένης

αναρχικής πολιτικής ομάδας με κοινό πρόγραμμα. Εκτός της Ουκρανίας, ο ρωσικός αναρχισμός χαρακτηριζόταν από «απραξία και στείροτητα», «σύγχυση της αναρχικής θεωρίας και οργανωτικό χάος στις τάξεις των αναρχικών»· πράγματι, οι περισσότεροι Ρώσοι αναρχικοί απλώς «κοιμόντουσαν ύπνο βαθύ» κατά την Ουκρανική Επανάσταση, που ήταν ένα «μαζικό κίνημα ύψιστης σημασίας»¹⁰⁹. Ήταν κατά τη διάρκεια της Ρωσικής Επανάστασης «που το ελευθεριακό κίνημα επέδειξε το μέγιστο βαθμό τοπικισμού κι έλλειψης συνοχής»¹¹⁰.

Αυτό, βέβαια, εγείρει το ερώτημα γιατί η *Πλατφόρμα* προκάλεσε τόσο μεγάλη διαμάχη. Αρχικά, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος της διαμάχης σχετικά με την *Πλατφόρμα* πραγματοποιήθηκε εντός των κύκλων των εξόριστων Ρώσων αναρχικών: αυτοί οι κύκλοι μεταναστών είναι πασίγνωστοι για τη μεταξύ τους φαγωμάρα και δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι υπήρξε μια σχεδόν ολική ρήξη στις προσωπικές σχέσεις ανάμεσα στους Μάχνο και Βολίν, καθώς και ανάμεσα στους Αρσίνοφ και Μπέργκμαν. Ωστόσο, μεγάλο

μέρος της διαμάχης διεξήχθη στα γαλλικά και τράβηξε την προσοχή αναρχικών που βρίσκονταν αρκετά έξω από τους κύκλους των εξόριστων Ρώσων. Στη σφοδρότητα με την οποία πολλοί αναρχικοί αντιτάχθηκαν στην *Πλατφόρμα* συνέβαλαν και αρκετοί ακόμα παράγοντες – πιο συγκεκριμένα, η άνοδος του αντιοργανωτισμού και ο φόβος του επελαύνοντος Μπολσεβικισμού εκφράστηκαν στην αντίληψη ότι μια σφικτή αναρχική οργάνωση θα οδηγήσει αναγκαστικά στον Μπολσεβικισμό.

Πολλές από τις κριτικές πάνω στην *Πλατφόρμα* προήλθαν από ακριβώς εκείνο το κομμάτι του αναρχισμού που απέρριπτε τη σφικτή οργάνωση για λόγους αρχής. Για παράδειγμα, η Μαρία Ισιντίν (1873-1933), μια αναρχική κι επιστημόνισσα ρωσικής και γαλλικής καταγωγής, άσκησε κριτική στην *Πλατφόρμα* σε μια εργασία στην οποία απέρριπτε για λόγους αρχής την αντίληψη ότι μια οργάνωση θα πρέπει να έχει κοινές πολιτικές θέσεις, κοινή στρατηγική, μια ξεκάθαρη ομοσπονδιακή δομή και να λαμβάνει δεσμευτικές αποφάσεις ή να κατευθύνει τα έντυπά της

στην προώθηση συγκεκριμένων θέσεων¹¹¹. Κατά τη γνώμη της, ακόμη και η συνθετίστικη προσέγγιση είναι υπερβολική: κάθε άτομο, τοπική ομάδα και ρεύμα θα πρέπει να είναι ελεύθερο να δράσει όπως αυτό κρίνει, καθώς κάτι τέτοιο είναι αποτελεσματικό, προωθεί την ενότητα και δεν παραβαίνει τα δικαιώματα των διαφωνουσών μειοψηφιών. Δεδομένης αυτής της οπτικής, ήταν αναπόφευκτο να δυσφορήσει η Ισιντίν με τις προτάσεις της *Πλατφόρμας*, οι οποίες της φαίνονταν σαν κάλεσμα για τη δημιουργία ενός «δυνατού, συγκεντρωτικού κόμματος», αποτελούμενου από «νέες οργανωτικές φόρμουλες» που ήταν «εμπνευσμένες» από τον Μπολσεβικισμό¹¹². (Και για τον Βολίν η *Πλατφόρμα* απείχε «μόνο ένα βήμα από τον Μπολσεβικισμό» και η ομοιότητα μεταξύ των Μπολσεβίκων και των “Πλατφορμιστών αναρχικών” ήταν τρομακτική». ¹¹³)

Αυτές οι κριτικές στην πραγματικότητα δεν μπορούσαν να εξηγήσουν το γιατί οι βαθιές συμφωνίες στην ανάλυση, τη στρατηγική και τις τακτικές είναι ασύμβατες με τον αναρχισμό. Η

άποψη ότι ένα κοινό πρόγραμμα παραβιάζει τα δικαιώματα όσων δεν μπορούν να συμφωνήσουν με αυτό έχει σίγουρα αδυναμίες. Αν υπάρχει βαθιά διαίρεση, η μειοψηφία μπορεί να συναινέσει στην άποψη της πλειοψηφίας ή, αν κριθεί εφικτό, να επιτραπούν δυο διαφορετικές τακτικές ή η μειοψηφία να αποσυρθεί· η μειοψηφία ούτε τιμωρείται επειδή διαφωνεί ούτε εξαναγκάζεται να συμφωνήσει και μπορεί ελεύθερα να αποχωρήσει οποτεδήποτε το θελήσει. Τα προβλήματα δεν λείπουν επίσης και από την πρόταση που θέτει ως ζήτημα αρχής το να υποχρεούται η πλειοψηφία να επιτρέπει σε μια διαφωνούσα μειοψηφία να κάνει ακριβώς ό,τι θέλει ανεξάρτητα από το γεγονός ότι είναι μέλος της ίδιας οργάνωσης. Πέρα από τον κατακερματισμό των περιορισμένων πόρων, μπορεί να είναι προβληματική και με άλλους τρόπους: εύκολα μπορεί να φανταστεί κανείς τις προφανείς επιπτώσεις στην ατομική ελευθερία της πλειοψηφίας στην περίπτωση μιας ομάδας εξεγερσιακών αναρχικών που εμπλέκεται σε εκτελέσεις ενώ ένα άλλο μέρος της οργάνωσης επικεντρώνεται στην προσεκτική δουλειά στα σωματεία κάτω από δύσκολες συνθήκες.

Κριτικές όπως αυτές της Ισιντίν και του Βολίν έκαναν μεγάλο κακό στον αναρχισμό με το να παρωδούν την *Πλατφόρμα*: Το σημαντικότερο όλων είναι ότι απλώς απέφυγαν το δύσκολο ζήτημα που έθετε η *Πλατφόρμα*: την τρομερή αποτυχία του ρωσικού αναρχισμού. Ο Βολίν εκκαθάρισε την αναρχική και συνδικαλιστική ιστορία από εμπειρίες όπως αυτή της Συμμαχίας και διαστρέβλωσε την Ουκρανική Επανάσταση. Ο ρόλος της Ναμπάτ φαίνεται πως επιβεβαιώνει τις απόψεις της *Πλατφόρμας*, έτσι ο Βολίν την παρουσίασε ως επιτυχημένο παράδειγμα της συνθετίστικης προσέγγισης. Αν και η Ναμπάτ αρχικά είχε μια εμφανώς συνθετίστικη αντίληψη, γρήγορα εξελίχθηκε μέσα «στη δίνη της επανάστασης» σε μια ομοσπονδία που συσπείρωνε «τους πιο αποφασιστικούς, τους πιο δυναμικούς αγωνιστές που είχαν τα μάτια τους στραμμένα στη δρομολόγηση ενός υγιούς, καλά δομημένου κινήματος με την προοπτική ενός ξεκάθਾਰου προγράμματος»¹¹⁴. Η Ναμπάτ εφάρμοσε την πλειοψηφική λήψη αποφάσεων και προώθησε μια ενωτική «πολιτική γραμμή», «μια μοναδική, συνεκτική πλατφόρμα»:

Με λίγα λόγια, ήταν ένα καλά δομημένο και καλά πειθαρχημένο κίνημα με ένα ηγετικό κλιμάκιο διορισμένο κι ελεγχόμενο από τη βάση. Και ας μην υπάρχουν αυταπάτες σχετικά με το ρόλο αυτού του κλιμακίου [της γραμματείας]: δεν είχε απλά «τεχνικό» εκτελεστικό ρόλο, όπως λέγεται συχνά. Ήταν επίσης ο ιδεολογικός «κατευθυντικός πυρήνας» του κινήματος που επέβλεπε τα εκδοτικά εγχειρήματα και την προπαγανδιστική δραστηριότητα, αξιοποιούσε το κεντρικό ταμείο και πάνω απ' όλα ήλεγχε και εξάπλωνε τους πόρους και τους αγωνιστές του κινήματος.

Γιατί; Όπως εξηγούν τα έντυπά της,

Ωστόσο, δεν προέρχονται όλες οι κριτικές της *Πλατφόρμας* από αναρχικούς που ήταν επηρεασμένοι απ' τις ιδέες του αντιοργανωτισμού και της χαλαρής οργάνωσης. Αυτές οι διαφορετικές αποκρίσεις πρέπει να αντιμετωπιστούν αλλιώς. Είναι σημαντικό να διακρίνουμε δυο τύπους αντιδράσεων των αναρχικών της Μπακουνινιστικής παράδοσης του οργανωτικού δυισμού. Κάποιοι ήταν ενθουσιασμένοι με την *Πλατφόρμα* και αποδέχθηκαν της αρχές της. Ένας Γάλλος αγωνιστής γράφει:

Αν οι Ρώσοι αναρχικοί – όπως κι εμείς στην πραγματικότητα – είχαμε μια σοβαρή οργάνωση, ομαδοποιούμασταν, θα ήταν πολύ πιο δύσκολο να τους νικήσουν και θα έμενε κάτι από τις προσπάθειες που κατέβαλαν και την επιρροή που άσκησαν, επειδή θα ήταν απαραίτητο το να μιλήσουν μαζί τους, να συζητήσουν μαζί τους, να τους αντιμετωπίσουν, και όχι να τους εξολοθρεύσουν, όπως έκαναν οι Μπολσεβίκοι, οι Κόκκινοι Φασίστες.116

Το 1927, η ομάδα της *Dielo Truda* απηύθυνε κάλεσμα για μια Διεθνή Αναρχική Κομμουνιστική Ομοσπονδία: στην προκαταρκτική συνάντηση του Φεβρουαρίου και το συνέδριο του Απριλίου παρεβρέθησαν Κινέζοι, Γάλλοι, Ιταλοί και Πολωνοί, αλλά το συνέδριο διακόπηκε λόγω της σύλληψης όλων των συμμετεχόντων¹¹⁷. Η Γαλλική Ένωση Αναρχικών αρχικά ενσωμάτωσε ορισμένες από τις προτάσεις της *Πλατφόρμας* αλλά αργότερα τις απέρριψε· η Επαναστατική Αναρχοκομμουνιστική Ένωση συζήτησε επίσης πάνω στην *Πλατφόρμα* στο συνέδριό της το 1930, αλλά την απέρριψε. Η ίδια η Ομάδα Ρώσων Αναρχικών του Εξωτερικού διαλύθηκε το 1927 και αυτό φαίνεται πως συνεισέφερε και στη διάσπαση της Ομοσπονδίας Αναρχοκομμουνιστών της Βόρειας Αμερικής και του Καναδά σε υποστηρικτές της σφικτής οργάνωσης και αντιοργανωτικές *σβομποντικές* ομαδοποιήσεις.

Στη Ιταλία, υποστηρικτές της *Πλατφόρμας* σχημάτισαν την βραχύβια Ιταλική Αναρχική Κομμουνιστική Ένωση, ενώ στη Βουλγαρία η F.A.K.B. ενσωμάτωσε την *Πλατφόρμα* στο καταστατικό της. Η *Πλατφόρμα της Ομοσπονδίας των Αναρχικών Κομμουνιστών Βουλγαρίας* που δημοσιεύθηκε το 1945 από την F.A.K.B. προέτασσε μια αναρχική και κομμουνιστική τάξη πραγμάτων. Ενώ απέρριπτε το παραδοσιακό πολιτικό κόμμα ως «στείρο κι αναποτελεσματικό» και «ανίκανο να ανταποκριθεί στους στόχους, τα άμεσα ζητήματα και τα συμφέροντα των εργατών», υποστήριζε τις συνδικαλιστικές ενώσεις, τις κοοπερατίβες, τις πολιτισμικές και ειδικές οργανώσεις (όπως αυτές των νέων και των γυναικών) και την ειδική αναρχική πολιτική ομάδα βασισμένη στην *Πλατφόρμα*:

Είναι, πάνω απ' όλα, απαραίτητο για τους παρτιζάνους του αναρχικού κομμουνισμού να οργανωθούν σε μια αναρχική κομμουνιστική ιδεολογική οργάνωση. Τα καθήκοντα αυτής της οργάνωσης είναι: η ανάπτυξη, συνειδητοποίηση και διάδοση

των αναρχικών κομμουνιστικών ιδεών· η μελέτη όλων των σημερινών ζωτικής σημασίας ζητημάτων που αφορούν την καθημερινή ζωή των εργαζομένων μαζών καθώς και τα προβλήματα της κοινωνικής αναδημιουργίας· ο πολύπλευρος αγώνας για την υπεράσπιση του κοινωνικού μας ιδανικού και για την υπόθεση των εργαζομένων ανθρώπων· η συμμετοχή στη δημιουργία ομάδων εργαζομένων στο επίπεδο της παραγωγής, εργασίας, ανταλλαγής και κατανάλωσης, πολιτισμού κι εκπαίδευσης, καθώς και σε όλες τις άλλες οργανώσεις που ενδέχεται να είναι χρήσιμες στην προετοιμασία της κοινωνικής αναδημιουργίας· η ένοπλη συμμετοχή σε κάθε επαναστατική εξέγερση· η προετοιμασία και η οργάνωση τέτοιων γεγονότων· η χρήση κάθε μέσου που μπορεί να φέρει την κοινωνική επανάσταση. Οι αναρχικές κομμουνιστικές ιδεολογικές οργανώσεις είναι αναντικατάστατες σε ό,τι έχει να κάνει με την πλήρη συνειδητοποίηση του αναρχικού κομμουνισμού και πριν αλλά και μετά την επανάσταση.118

Στην Ισπανία η *Πλατφόρμα* δεν είχε μεταφραστεί κατά την περίοδο δημιουργίας της F.A.I. κι έτσι δεν συζητήθηκε, αν και ήταν στην ατζέντα· ιδέες παρόμοιες με αυτές της *Πλατφόρμας* ήταν ευρύτατα διαδεδομένες εντός της F.A.I. και το *Προς Μια Νέα Επανάσταση* των A.D. θεωρείται επίσης θεμελιώδες τμήμα της Πλατφορμιστικής παράδοσης. Η *Πλατφόρμα* άσκησε επιρροή και σε άλλες περιοχές κατά την περίοδο αυτή. Στη Βραζιλία, για παράδειγμα, Ρώσοι και Ουκρανοί μετανάστες, οι οποίοι είχαν οργανώσει μια αυτοδιευθυνόμενη φάρμα στο Ερεμπάνγκο της πολιτείας Ρίο Γκράντε ντο Σουλ, επηρεάστηκαν από το παράδειγμα της Ουκρανικής Επανάστασης και από το 1925 λάμβαναν την *Dielo Truda*¹¹⁹. Κατά την περίοδο μετά το 1945, ο Πλατφορμισμός πέρασε κάτι σαν αναγέννηση, κυρίως στην Ιταλία και τη Γαλλία. Στη Γαλλία σχηματίστηκε η Ελευθεριακή Κομμουνιστική Ομοσπονδία, η οποία αποσχίστηκε από τη F.A.F. το 1952. Η ιστορία της σημαδεύτηκε από διαμάχες, οι οποίες ήταν κυρίως αποτέλεσμα των προσπαθειών της να ελέγξει τη F.A.F. και της απόφασής της να κατέβει στις εκλογές του 1956, επαναφέροντας με αυτό τον τρόπο την καχυποψία σχετικά με την Πλατφόρμα¹²⁰. Παρά την παρακμή της στα τέλη της δεκαετίας του 1950, η Ελευθεριακή Κομμουνιστική Ομοσπονδία άφησε μια σημαντικότερη κληρονομιά με το *Μανιφέστο του Ελευθεριακού Κομμουνισμού*, που γράφτηκε από τον Ζορζ Φοντενί και

θεωρείται από αρκετούς ως βασικό κείμενο του Πλατφορμισμού¹²¹. Η Αναρχική Επαναστατική Οργάνωση, που ιδρύθηκε το 1968 και αποσχίστηκε από τη F.A.F. το 1970, υιοθέτησε στοιχεία της *Πλατφόρμας*, και οδήγησε στο σχηματισμό παρόμοιων ομάδων στη Δανία, τη Βρετανία και την Ιταλία (στην τελευταία περίπτωση, η ομάδα αυτή εξελίχθηκε στη σημερινή FdCA).

Κατά τις δεκαετίες του 1980 και του 1990 είχαμε μια ραγδαία εξάπλωση των σαφώς Πλατφορμιστικών ομάδων σε όλον τον κόσμο. Σε αυτές περιλαμβάνονται το W.S.M. στην Ιρλανδία (που σχηματίστηκε το 1984), η Αναρχική Ομοσπονδία Gaúcha στη Βραζιλία (F.A.G., που σχηματίστηκε το 1995) και η Ομοσπονδία Εργατικής Αλληλεγγύης στη Νότια Αφρική (W.S.F., που σχηματίστηκε το 1995). Η αμφιλεγόμενη βρετανική Ομοσπονδία «Ταξικός Πόλεμος» (C.W.F.) φλέρταρε επίσης με τον Πλατφορμισμό¹²². Αυτές οι εξελίξεις θα μελετηθούν πιο ολοκληρωμένα στον δεύτερο τόμο. Για την ώρα, είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η μεταπολεμική αναγέννηση του

Πλατφορμισμού ήρθε ως απάντηση σε μια ευρύτερη έξαρση των δογμάτων του αντιοργανωτισμού και της χαλαρής οργάνωσης κατά την περίοδο αυτή, με τον Πλατφορμισμό να λειτουργεί ως πόλος έλξης αναρχικών της Μπακουνινιστικής παράδοσης. Για πολλούς – εν μέρει λόγω της αδυναμίας του αναρχισμού σε πολλές χώρες κατά την εποχή εκείνη – η *Πλατφόρμα* γινόταν αντιληπτή ως κάτι το εντελώς νέο στον αναρχισμό. Ωστόσο, όσο εξελίσσονται οι οργανώσεις, η αναγνώριση της θέσης της μέσα στη μεγάλη Μπακουνινική παράδοση αυξάνεται διαρκώς¹²³.

Οι άλλες αντιδράσεις αναρχικών της Μπακουνινικής παράδοσης ήταν στην ουσία πιο επικριτικές προς την *Πλατφόρμα*. Ο Μαλατέστα, ο οποίος βρισκόταν σε κατ' οίκον περιορισμό στη Φασιστική Ιταλία από το 1926, έβλεπε με συμπάθεια το γενικότερο σχέδιο της *Πλατφόρμας* και συμφωνούσε με την άποψη ότι μια «μεγάλη, σοβαρή και δραστήρια οργάνωση» είναι «απαραίτητη πάνω απ' όλα» για «να επηρεάσει την κατεύθυνση των μαζών των ανθρώπων». Η

κριτική του ήταν προσεκτική – απέφυγε τις σκληρές κατηγορίες του Βολίν – αλλά έκανε την υπόδειξη ότι η «τάση» του κειμένου ήταν κάπως «αυταρχική» κι εξέφρασε ορισμένες αμφιβολίες σχετικά με την ορθότητα του να βασίζεται κανείς στην αρχή της πλειοψηφίας¹²⁴. Ο Μαξίμοφ ήταν αρκετά πιο καυστικός, υποστηρίζοντας ότι η *Πλατφόρμα* υποστήριζε την «Κομματική δομή των Ρώσων Μπολσεβίκων», έθετε «τα συμφέροντα του Κόμματος πάνω από τα συμφέροντα των μαζών» και στόχευε στην καταναγκαστική υποταγή των σωματείων¹²⁵.

Καθώς οι κριτικές αυτές δεν απορέουν από μια θεμελιώδη καχυποψία για την οργάνωση, έχουν τεράστιο ενδιαφέρον και πρέπει να μελετηθούν με διαφορετικούς τρόπους. Εν μέρει, είναι ξεκάθαρο ότι έχουμε να κάνουμε με ένα πρόβλημα επικοινωνίας, όπως αποκάλυψε η αλληλογραφία με τον Μαλατέστα. Απαντώντας στην αρχική τοποθέτηση του Μαλατέστα, ο Αρσίνοφ ομολόγησε την «αμηχανία» του για την κριτική, καθώς «οι αρχές που υιοθετεί ο σύντροφος Μαλατέστα ανταποκρίνονται στις βασικές θέσεις της *Πλατφόρμας*»¹²⁶. Ο

Μάχνο απάντησε ότι ο Μαλατέστα είτε παρανόησε «το σχέδιο για την Πλατφόρμα» είτε αρνείται την αρχή της υπευθυνότητας στην οργάνωση¹²⁷. Όπως φάνηκε, το τελευταίο δεν ίσχυε: ο Μαλατέστα απάντησε δηλώνοντας ότι «ο καθένας που συνδέεται και συνεργάζεται με άλλους για έναν κοινό σκοπό πρέπει να νιώθει την ανάγκη να συντονίσει τις δράσεις του με αυτές των συντρόφων του και να μην κάνει οτιδήποτε μπορεί να βλάψει τη δουλειά των άλλων» και ότι «αυτοί που δεν νιώθουν και δεν εφαρμόζουν αυτό το καθήκον θα πρέπει να αποβληθούν από τη συνεργασία»¹²⁸.

Εμφανείς είναι και άλλες παρανοήσεις. Για παράδειγμα, ο Μαλατέστα θεώρησε πως η Πλατφόρμα προωθεί μια Εκτελεστική Επιτροπή «που θα είναι υπεύθυνη για την «ιδεολογική και οργανωτική συμπεριφορά της δραστηριότητας των απομονωμένων ομάδων» πράγμα που θα μπορούσε να σημαίνει ότι είναι «ένα κεντρικό σώμα, το οποίο, με έναν εξουσιαστικό τρόπο, υπαγορεύει το θεωρητικό και πρακτικό πρόγραμμα της επανάστασης». Όμως, όπως υπογράμμισαν οι

συγγραφείς της *Πλατφόρμας*, «Ας πούμε, κατ' αρχήν, ότι, κατά την άποψή μας, η Εκτελεστική Επιτροπή της Ένωσης δεν μπορεί να είναι ένα σώμα που έχει οποιαδήποτε εξουσία καταναγκαστικής φύσης, όπως συμβαίνει με τα συγκεντρωτικά πολιτικά κόμματα.» Σε περίπτωση διάσπασης της οργάνωσης, «το ζήτημα θα επιλυθεί, όχι από την Εκτελεστική Επιτροπή που, ως επαναλάβουμε, πρόκειται να είναι μόνο ένα εκτελεστικό όργανο της Ένωσης, αλλά από πλευράς ολόκληρης της Ένωσης ως σώμα: από ένα συνέδριο ή μια διάσκεψη της Ένωσης.»¹²⁹ Πράγματι, σε μια επόμενη απάντηση, ο Μαλατέστα αναγνώρισε ότι «πιθανόν πρόκειται απλά για λεκτικό ζήτημα ... διαβάζοντας αυτά που οι σύντροφοι ... λένε ... βρίσκω πως συμφωνώ περισσότερο ή λιγότερο με τον τρόπο που αντιλαμβάνονται την αναρχική οργάνωση ... κι επιβεβαιώνω την πεποίθησή μου ότι, πίσω από τις γλωσσικές διαφορές, στην πραγματικότητα κρύβονται ταυτόσημες θέσεις»¹³⁰.

Το γεγονός ότι οι παρανοήσεις μπορούν να παίξουν τόσο σημαντικό ρόλο – και είναι ξεκάθαρο ότι και ο Μαξίμοφ παρερμήνευσε την *Πλατφόρμα* σε πολλά σημεία – δείχνει ένα βασικό μειονέκτημα του κειμένου: πολλές από τις διατυπώσεις του είναι αντιφατικές ή παρερμηνεύσιμες. Για παράδειγμα, η *Πλατφόρμα*, ενώ υποστηρίζει ότι «οι αμετάβλητες αρχές και οι δάσκαλοι» προτάσσουν μια σφικτή οργάνωση, άποψη που υποστήριξαν «πρακτικά όλοι οι δραστηριοποιημένοι αναρχικοί αγωνιστές» και αποδίδει τις οργανωτικές αδυναμίες στην «λανθασμένη εκτίμηση» των αναρχικών ιδεών, ταυτόχρονα αναφέρεται στο κίνημα λέγοντας πως πάσχει από «απουσία οργανωτικών αρχών και πρακτικών» και υποφέρει από την «αρρώστια της αποδιοργάνωσης» για «αρκετές δεκαετίες»¹³¹. Παρόμοια, όπως αναφέρει ο Αρσίνοφ, «η απουσία ενός γενικού ομογενούς προγράμματος υπήρξε πάντοτε μια ιδιαίτερα αξιοσημείωτη αποτυχία τού αναρχικού κινήματος ... πάσχει από αδυναμία για συνεκτική και συγκεκριμένη προπαγάνδα, σχετικά με τις ιδέες που πρεσβεύει και τις πρακτικές αρχές που υπερασπίζεται»¹³².

Αυτές οι διατυπώσεις, που αναφέρονται απρόσεκτα και αδιάκριτα στο σύνολο της ευρύτερης αναρχικής παράδοσης, συνέβαλαν στο να αποξενωθούν από την *Πλατφόρμα* οι ίδιοι οι Μπακουνινιστές, στους οποίους θα αναμενόταν να έχει τη μεγαλύτερη επιρροή, καθώς απέρριπταν ένα μεγάλο τμήμα της αναρχικής ιστορίας και πρακτικής. Αυτό ακριβώς είναι, για παράδειγμα, το σημείο απ' όπου πήγασε ο θυμός της απάντησης του Μαξίμοφ. Εξέφρασε την αγανάκτησή του που η *Πλατφόρμα* θα έπρεπε «να πιστωθεί όλων των ειδών τα επιτεύγματα για τα οποία δεν ήταν υπεύθυνη» και στηλίτευσε την αποτυχία της να αναγνωρίσει τα επιτεύγματα και την πολιτική της αναρχικής Πρώτης Διεθνούς, την άγνοιά της για την ιστορία του συνδικαλισμού και την ανάπτυξη της I.W.A., καθώς και την αποτυχία της να αποδώσει τα δέοντα εύσημα στο ρόλο που έπαιξαν ρωσικές ομάδες, όπως η Ναμπάτ και η Συνομοσπονδία των Ρώσων Αναρχοσυνδικαλιστών, στη μάχη ενάντια «στη χαοτική, άμορφη, ανοργάνωτη και αδιάφορη συμπεριφορά και στάση που μάστιζε τότε τους Αναρχικούς». Σύμφωνα με τον Μαξίμοφ, η *Πλατφόρμα* χαρακτηριζόταν από μια «άγνοια για την ιστορία του κινήματός μας ή, πιο σωστά, από την αντίληψη ότι η ιστορία του κινήματός μας εγκαινιάζεται με την “Πλατφόρμα”». Θεωρούσε ότι «δεν περιέχει τίποτα το πρωτότυπο» και σημαδεύεται από «ανίατη άγνοια»¹³³.

Η απόρριψη από πλευράς Μαξίμοφ των προτάσεων της *Πλατφόρμας* αποτελεί παράδειγμα της τραγικότητας της κατάστασης. Αφότου υποστήριξε ότι η *Πλατφόρμα* ήταν υπερβολικά επηρεασμένη από τον Μπολσεβικισμό, ο Μαξίμοφ προχώρησε στην επαναδιατύπωση όσων θεωρούσε θεμελιώδεις αναρχικές θέσεις αναφορικά με τη σχέση μεταξύ αναρχικής πρωτοπορίας και μαζικών οργανώσεων των λαϊκών τάξεων – την εμπλοκή στους καθημερινούς αγώνες, τη δημιουργία ομογενών εθνικών ομάδων, τη δουλειά μέσα στα σωματεία για να στραφούν τα τελευταία προς τον αναρχισμό, τη δουλειά εκτός των σωματείων, την επαναστατική ανοικοδόμηση από τις λαϊκές τάξεις, την ένοπλη αυτοάμυνα, κ.ο.κ. – προσθέτοντας ότι «δεν υπάρχει τίποτα το “αντιαναρχικό” σε μια παραταξιακή οργάνωση ως τέτοια». «Ο καθένας θα πρέπει να πάει από μόνος του στις μάζες, να δουλέψει μαζί τους, να αγωνιστεί με την ψυχή του και να προσπαθήσει να τις κερδίσει *ιδεολογικά* και να τις καθοδηγήσει»¹³⁴. Οι αναρχικοί πρέπει «να οργανώσουν τις δικές τους ενώσεις» και να αντιληφθούν «την ένωση στη βάση της ιδεολογικής συγγένειας» σε όλα τα

επίπεδα ως «ζωτικής σημασίας» όσον αφορά το πεδίο «της μαζικής προπαγάνδας και της πάλης ενάντια στα πολιτικά κόμματα»¹³⁵.

Ουσιαστικά οι απόψεις του Μαξίμοφ δεν διέφεραν και πολύ από αυτές της *Πλατφόρμας*. Όπως ο Μπακούνιν, έτσι κι αυτός υποστήριξε ανοιχτά ότι οι αναρχικοί πρέπει να ηγηθούν των μαζών, αλλά με ελευθεριακό τρόπο. Οι αναρχικοί δεν θα πρέπει να περιμένουν παθητικά τις λαϊκές τάξεις να τους καλέσουν σε βοήθεια ή να παρέχουν μόνο «ιδεολογική βοήθεια». Αντ' αυτού, πρέπει να κάνουν βήματα για να κερδίσουν τη μάχη των ιδεών. Η επίτευξη αυτού του στόχου αυτόματα καθιστά τους αναρχικούς ηγέτες και τους αναγκάζει να παρέχουν «καθοδήγηση στη δράση και την πάλη». Αν μεγάλο μέρος των λαϊκών τάξεων κερδηθεί από τον αναρχισμό ή το συνδικαλισμό, αυτό θα έχει σίγουρα ως αποτέλεσμα την ανάληψη κεντρικών ρόλων από τους αναρχικούς στα σωματεία, την εκπαίδευση τις εκδόσεις κ.ο.κ. Αντίθετα, το να αρνηθούν αυτές τις ευθύνες για λόγους ηθικής αρχής θα ήταν παράλογο· «λογικά θα ήταν

καλύτερο να μην αναμειχθούμε καθόλου με τις μάζες». Σε κάθε περίπτωση, το αποτέλεσμα τότε θα είναι μια ντε φάκτο παραχώρηση του ρόλου της ηγεσίας σε μη αναρχικούς. «Το ζήτημα δεν είναι η απόρριψη της ηγεσίας, αλλά η εξασφάλιση ότι αυτή είναι *ελεύθερη* και φυσική»¹³⁶.

Με άλλα λόγια, υπάρχει χώρος για μια *ελευθεριακή* μορφή ηγεσίας, συμβατής με τον αναρχισμό, στην οποία οι θέσεις ευθύνης προκύπτουν με δημοκρατικό και ανακλητό τρόπο, η επιρροή του αναρχισμού και του συνδικαλισμού αντανακλά την ιδεολογική τους επιρροή αλλά δεν επιβάλλεται από τα πάνω μέσω του καταναγκασμού και της χειραγώγησης και η ηγεσία διευκολύνει την αυτοχειραφέτηση των λαϊκών τάξεων, δεν την υποκαθιστά. Όπως μας δείχνει και ένα περιστατικό από τη ζωή του Βολίν, η άρνηση των θέσεων ευθύνης μπορεί να οδηγήσει μονάχα σε ανεύθυνες θέσεις. Κατά τη διάρκεια της ρωσικής επανάστασης του 1905, ο Βολίν φαίνεται πως προσεγγίστηκε από μια ομάδα εργατών οι οποίοι του πρότειναν να αναλάβει το πόστο του προέδρου του Σοβιέτ της Πετρούπολης: αυτός,

επικαλούμενος τους «ηθικούς ενδοιασμούς» του, απέρριψε την πρόταση137. Τελικά τη θέση αυτή ανέλαβε ο Τρότσκι.

Το γεγονός αυτό ήταν απόρροια των αφηρημένων αντιλήψεων που είχε ο Βολίν σχετικά με το ρόλο των αναρχικών, στις οποίες περιλαμβάνονταν και η αποκύρση κάθε «ηγεσίας». Ο Βολίν ισχυριζόταν ότι οι αναρχικοί «δεν πιστεύουν πως οι αναρχικοί πρέπει να ηγηθούν των μαζών· πιστεύουμε πως ο ρόλος μας είναι να βοηθάμε τις μάζες μόνο όταν χρειάζονται μια τέτοια βοήθεια» και ότι οι αναρχικοί «μπορούν να παρέχουν μόνο ιδεολογική βοήθεια, αλλά όχι μέσα από το ρόλο του ηγέτη». «Η παραμικρή νύξη καθοδήγησης, υπεροχής, ηγεσίας πάνω στις μάζες και τις εξελίξεις συνεπάγεται αναπόφευκτα ότι οι μάζες πρέπει να αποδεχθούν την καθοδήγηση, ότι πρέπει να παραδωθούν σε αυτή· αυτό, με τη σειρά του, δίνει στους ηγέτες την αίσθηση ότι είναι προνομιούχοι όπως οι δικτάτορες, ότι γίνονται κάτι διαφορετικό από τις μάζες»138.

Συμπεράσματα: Αγωνιστική Μειοψηφία και Μαζικό Κίνημα

Στο κεφάλαιο αυτό ερευνήθηκαν τα τακτικά ζητήματα που περιβάλλουν το ερώτημα με ποιον τρόπο θα πρέπει να οργανωθούν οι αναρχικοί και οι συνδικαλιστές προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους τους. Έγινε μια επισκόπηση των εξεγερσιακών αναρχικών προσεγγίσεων, των συνδικαλιστικών τοποθετήσεων που αρνούνται την αναγκαιότητα μιας ειδικής αναρχικής ή συνδικαλιστικής πολιτικής ομάδας, των θέσεων των αναρχικών των μαζών που είτε υποστηρίζουν αντιοργανωτικές προσεγγίσεις είτε τη χαλαρή οργάνωση και, τέλος, των Μπακουνινιστικών θέσεων που επιχειρηματολογούν

υπέρ ενός καλά οργανωμένου ειδικού αναρχικού πολιτικού σχηματισμού, βασισμένου σε κοινές θέσεις. Αυτές οι διαφορές εν μέρει οφείλονται σε διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με τη δομή της οργάνωσης· επίσης έχουν να κάνουν με διαφορές σχετικά με το ρόλο αυτής της οργάνωσης και, κυρίως, με το αν – ή το πώς – μπορεί αυτή να «ηγηθεί» των λαϊκών τάξεων. Δεν έχει υπάρξει ποτέ συμφωνία πάνω στα ζητήματα αυτά – αυτός είναι ένας παράγοντας που αναμφίβολα έχει παίξει ρόλο στις τύχες του αναρχισμού και του συνδικαλισμού.

Αξιοσημείωτες είναι και αρκετές άλλες πτυχές. Είναι λάθος να υποστηρίζεται ότι ο συνδικαλισμός ως σύνολο απορρίπτει την ανάγκη για μια ειδική πολιτική ομάδα. Σίγουρα υπάρχει ένα ρεύμα του συνδικαλισμού που υποστηρίζει αυτή τη θέση, αλλά υπάρχουν πολλοί συνδικαλιστές από τον Μπακούιν και μετά που δέχονται – είτε σιωπηρά είτε ανοικτά – την αναγκαιότητα του οργανωτικού δυισμού. Στο βαθμό που η παράδοση του Πλατφορμισμού αποτελεί παράδειγμα της Μπακουινιστικής παράδοσης του οργανωτικού δυισμού, που προτάσσει κάτι

παρόμοιο με αυτό που εφάρμοσαν ομάδες όπως η Συμμαχία, η Luz, η La Social, η Κοινότητα των Αναρχοκομμουνιστών Συντρόφων, η F.A.I. και άλλες Μπακουνινιστικές ομάδες, και στο βαθμό που τα βασικά κείμενα του Πλατφορμισμού (η *Πλατφόρμα* και το *Προς Μια Νέα Επανάσταση*) υποστηρίζουν τον συνδικαλισμό, η παγίωση μιας κάθετης αντίθεσης μεταξύ Πλατφορμισμού και συνδικαλισμού δεν είναι χρήσιμη.

Η διερεύνηση των θέσεων που έγινε στο κεφάλαιο αυτό εγείρει αρκετά θεμελιώδη ζητήματα σχετικά με τη φύση της κοινωνικής αλλαγής, καθώς και τη σχέση μεταξύ κοινωνίας και ατόμου. Οι προοπτικές μιας ιδεολογίας εν μέρει βασίζονται στη δύναμη των βασικών της ιδεών σχετικά με την υπάρχουσα κοινωνία και το πλάνο της για το μέλλον. Επίσης βασίζονται στην έμπρακτη δραστηριότητα των φορέων της και στον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζουν τις ιδέες τους στην οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα. Σε τελική ανάλυση, η μοίρα κάθε κινήματος καθορίζεται από τη σφαίρα της στρατηγικής και των τακτικών.

Κάθε προοδευτικό κίνημα που επιζητά κοινωνική αλλαγή πρέπει αναγκαστικά να αντιμετωπίσει το ζήτημα της σχέσης ανάμεσα στην αγωνιστική μειοψηφία των συνειδητοποιημένων ακτιβιστών που έχουν ένα επαναστατικό πρόγραμμα και τις ευρύτερες λαϊκές τάξεις. Πρέπει οι επαναστάτες να υποκαθιστούν τις μάζες, όπως πρότεινε ο Μπλανκί, ή μήπως πρέπει να κυριαρχήσουν πάνω τους, όπως πίστευε ο Λένιν; Σύμφωνα με την ευρύτερη αναρχική παράδοση, καμία από τις δυο αυτές θέσεις δεν είναι αποδεκτή. Αμφότερες αναπαράγουν τις ίδιες σχέσεις κυριαρχίας και καταπίεσης του ατόμου που η παράδοση αυτή απορρίπτει. Επομένως, ο ρόλος των αναρχικών ή των συνδικαλιστών είναι να δρουν ως καταλύτες της αυτοχειραφέτησης των μαζών, προωθώντας ταυτόχρονα τη νέα πίστη για την οποία μιλούσε ο Μπακούνιν και τη λαϊκή αυτοοργάνωση και συμμετοχική δημοκρατία.

Αυτό μπορεί να γίνει με ποικίλους τρόπους κι εδώ είναι που προκύπτει το ζήτημα της ανάγκης για μια ειδική αναρχική πολιτική οργάνωση. Όπως σημειώσαμε, υπάρχουν αρκετές αναρχικές και συνδικαλιστικές τοποθετήσεις πάνω στο ζήτημα αυτό. Η αντιοργανωτική προσέγγιση χωλαίνει λόγω της αποτυχίας της να αναλογιστεί τους κινδύνους της άτυπης οργάνωσης και της δογματικής της αντίληψης, η οποία θεωρεί αδύνατο να ιδρυθεί μια επίσημη οργάνωση συμβατή με τις αναρχικές αρχές. Η τάση του συνδικαλισμού που αρνείται την ανάγκη μια ειδική αναρχική ή συνδικαλιστική πολιτική οργάνωση αποτυγχάνει να εξηγήσει το πώς μπορεί να υπερασπιστεί μια συνδικαλιστική ένωση τον εαυτό της απέναντι στην αναπόφευκτη ανάδυση αντίπαλων πολιτικών ρευμάτων στους κόλπους της χωρίς την παρουσία ενός τέτοιου σχηματισμού. Η προσέγγιση που προτάσσει μονάχα τη χαλαρή οργάνωση που επιζητά να ενώσει όλους τους αναρχικούς και συνδικαλιστές στη βάση των κοινών τους τόπων, ανεξάρτητα από τις βαθιές διαφορές στη θεώρησή τους, επίσης δεν παρέχει λύση: μια οργάνωση που χαρακτηρίζεται από μια ευρεία γκάμα οπτικών δεν μπορεί να έχει ένα ξεκάθαρο πρόγραμμα δράσης και αποτυγχάνει να συντονίσει με αποτελεσματικό τρόπο τις προσπάθειες των αγωνιστών της στη μάχη των ιδεών· είναι

πιθανόν να διαλυθεί όταν έλθει αντιμέτωπη με καταστάσεις που απαιτούν μια ενωμένη απάντηση. Επιπλέον, αυτή η προσέγγιση αποτυγχάνει να εξηγήσει το γιατί η ενότητα όλων των αναρχικών θα πρέπει να γίνεται καθαυτή αντιληπτή ως στόχος, καθώς και το γιατί ένα κοινό πρόγραμμα θα πρέπει να γίνεται αντιληπτό ως ασύμβατο με τις αναρχικές αρχές.

Η Μπακουνινιστική θέση, η οποία προωθεί την οργάνωση των τάσεων που έχουν κοινή ανάλυση, στρατηγική και τακτικές, συντονισμένη δράση και οργανωτική πειθαρχία, φαντάζει η πιο αποτελεσματική προσέγγιση. Μέσα από το συντονισμό των δραστηριοτήτων, την προώθηση κοινών θέσεων πάνω σε ζητήματα που αφορούν το παρόν και το μέλλον και τη συσπείρωση των αγωνιστών γύρω από ένα κοινό πρόγραμμα, παρέχει τις βάσεις για συνεπή και συνεκτική δουλειά, για διοχέτευση των περιορισμένων πόρων προς τις βασικές προκλήσεις και για την υπεράσπιση κι εξάπλωση της επιρροής του αναρχισμού. Αυτή η προσέγγιση, που έχει τις ρίζες της στη Συμμαχία κι εκφράστηκε στην *Πλατφόρμα*, είναι πιθανόν ο

μόνος τρόπος να μπορέσει ο αναρχισμός να αμφισβητήσει τη δύναμη των κυρίαρχων πολιτικών κομμάτων, καθώς και των εθνικιστικών, κρατικίστικων και άλλων ιδεών, και να διασφαλίσει ότι η «νέα πίστη» των αναρχικών αποτελεί οδηγό για τους αγώνες των λαϊκών τάξεων. Τώρα θα περάσουμε στη διερεύνηση του ταξικού χαρακτήρα και των ιστορικών χαρακτηριστικών της ευρύτερης αναρχικής παράδοσης.

* Αποσπάσματα από το δίτομο έργο «Μαύρη Φλόγα» (υπό έκδοση).

Μετάφραση, επιμέλεια: Κωστής

Σημειώσεις

1. Goldman, *"The Failure of the Russian Revolution,"* 159.
2. Galleani, *The End of Anarchism?*, 11.
3. ό.π., 44-45.
4. O. V., *Autonomous Base Nucleus*, n.d., προσβάσιμο από http://www.geocities.com/kk_abacus/insurr2.html (ανακτήθηκε στις 30/3/2004).
5. Ο Μπλανκί, ένας αφοσιωμένος επαναστάτης, πέρασε σαράντα από τα εβδομήντα έξι χρόνια της ζωής του στη φυλακή, ως κρατούμενος πέντε διαδοχικών γαλλικών καθεστώτων. Πίστευε ότι οι μεταρρυθμίσεις είναι γενικά μάταιες. Μόνο η επανάσταση μπορούσε να δημιουργήσει μια

σοσιαλιστική τάξη πραγμάτων, αλλά οι μάζες είναι εγκλωβισμένες μέσα στην άγνοιά τους, πράγμα που σημαίνει ότι το βασικό ζήτημα είναι ο σχηματισμός μιας ιεραρχικής και πειθαρχημένης μυστικής εταιρείας που θα καταλάβει την κρατική εξουσία. Βλ. A. B. Spitzer, *The Revolutionary Theories of Louis Auguste Blanqui* (New York: Columbia University Press, 1957), κυρίως 95-105, 114, 128-44, 153, 157-79.

6. Βλ. J. Freeman, *The Tyranny of Structurelessness* (1970; repr., Hull, UK: Anarchist Workers' Association, n.d.).

7. Craparo, *Anarchist Communists*, 83.

8. Βλ., π.χ., Yoast, "The Development of Argentine Anarchism," 155-56.

9. Βλ., π.χ., I. Meredith, *A Girl among the Anarchists* (1903; repr., Lincoln: University of Nebraska Press, 1992), κεφάλαιο 2.

16. Kinna, "Kropotkin's Theory of Mutual Aid in Historical Context," 268-69.

17. Kropotkin, "*Letter to Nettlau*," 296-97.

18. Kropotkin, "Anarchist Communism," 73; P. Kropotkin, "Anarchist Morality," στο *Kropotkin's Revolutionary Pamphlets: A Collection of Writings by Peter Kropotkin*, ed. R. N. Baldwin (1890; repr., New York: Dover Publications, 1970), 97.

19. Nettlau, *A Short History of Anarchism*, 54-55; Rocker, *Anarcho-syndicalism*, κεφάλαιο 1; Guerin, *Anarchism*, κεφάλαια 1 και 2.

20. Αναφέρεται στο F. Mintz, "Class War: The Writings of Camillo Berneri," *Cienfuegos Press Anarchist Review*, no. 4 (1978): 47.

21. Malatesta, "Syndicalism," 221 -22.

22. Hart, *Anarchism and the Mexican Working Class*, 156; Hart, "Revolutionary Syndicalism in Mexico," 200-1.

23. Ford and Foster, *Syndicalism*, 44.

24. Foner, *The Industrial Workers of the World*, 417.

25. ό.π., 134.

26. Makhno, *The Organisational Platform of the Libertarian Communists*, 6-7.

27. Βλ. Nettlau, *A Short History of Anarchism*, 198.

28. ό.π., 166,195,198-201, 207.

29. Marshall, *Demanding the Impossible*, 392-93.

30. ό.π., 393.

31. Αναφέρεται στο F. Castilla, *Anarchism without Adjectives: From Yesterday to Today*, January 23, 2007, προσβάσιμο από http://www.anarkismo.net/newswire.php?story_id=4717&print_page=true (ανακτήθηκε στις 24/1/2007).

32. Nettlau, *A Short History of Anarchism*, 294-95.

33. Αναφέρεται στο Joll, *The Anarchists*, 204.
Αναφέρεται επίσης στο Darch, "The Makhnovischna," 499.

34. Crump, *Hatta Shuzo and Pure Anarchism in Interwar Japan*, 155-57,159-60,174-77.

35. S. Fleshin Voline, M. Steimer, Sobol, J. Schwartz, Lia, Roman, and Ervantian, *Reply to the Platform (Synthesist)*, 1927. Διαδυσκτυακά προσβάσιμο από <http://www.nestormakhno.info/english/volrep.htm> (ανακτήθηκε στις 1/12/2006).

36. Voline, *Reply to the Platform*.

37. Dirlik, *Anarchism in the Chinese Revolution*, 11-13. Για παράδειγμα, ανάμεσα στο 1919 και το 1925 υπήρχαν 92 διαφορετικές ομάδες, αλλά όχι εθνική ομοσπονδία.

38. Dirlik, *The Origins of Chinese Communism*, 215-16.

45. Craparo, *Anarchist Communists*, 83.

46. Μια εξαιρετική ιστορία της Πρώτης Διεθνούς, αν και αμαυρώνεται λόγω της εμφανούς της εχθρότητας προς τον Μπακούνιν, παραμένει το Stekloff, *History of the First International*.

47. Woodcock, *Anarchism*, 156.

48. K. Marx and E Engels, "The Alliance of Socialist Democracy and the International Working Men's Association," στο *Marx, Engels, Lenin: Anarchism and Anarcho-syndicalism*, ed. N. Y Kolpinsky (1873; repr., Moscow: Progress Publishers, 1972), 113,116,118,120.

49. Ο Καρ επιμένει ότι η Συμμαχία ήταν αποκύημα της φαντασίας του Μπακούνιν. Σύμφωνα με τον Τζολ, ο Μπακούνιν

είχε σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ένα «πάθος ... να ιδρύει φανταστικές εν πολλοίς μυστικές εταιρίες». Βλ. Carr, *Michael Bakunin*, 421-23; Joll, *The Anarchists*, 87.

50. Peirats, *Anarchists in the Spanish Revolution* 237.

51. Bookchin, *The Spanish Anarchists*, 50, 52, 72; Woodcock, *Anarchism*, 168.

52. Bakunin, "Letter to *La Liberte*? 289; Nettlau, *A Short History of Anarchism*, 281.

53. Αναφέρεται στο Nettlau, *A Short History of Anarchism*, 131.

54. S. Dolgoff, σημείωμα εκδόθηκε στο *Bakunin on Anarchy: Selected Works by the Activist-Founder of World Anarchism*,

ed. S. Dolgoff (London: George Allen and Unwin, 1971), 182.

Επίσης σύγκρινε μετο Joll, *The Anarchists*, 87-88, 91.

55. Βλ., ενδ., Bakunin, "The Programme of the International Brotherhood"; Bakunin, "The Programme of the Alliance."

56. S. Dolgoff, *Bakunin on Anarchy*; Dolgoff, *Fragments*.

57. Αναφέρεται στα S. Dolgoff, *Bakunin on Anarchy*, 10; M. Bakunin, "Letter to Albert Richard," στο *Bakunin on Anarchy: Selected Works by the Activist-Founder of World Anarchism*, ed. S. Dolgoff (1870; repr., London: George Allen and Unwin, 1971), 180.

58. Bakunin, "The Programme of the International Brotherhood," 154-55.

59. Bakunin, "Letter to Albert Richard," 180-81.

60. M. Bakunin, "On the Internal Conduct of the Alliance," στο *Bakunin on Anarchism*, ed. S. Dolgoff (Montreal: Black Rose, 1980), 387.

61. Alliance Syndicaliste Revolutionnaire et Anarcho-syndicaliste, "Putting the Record Straight on Mikhail Bakunin," *Libertarian Communist Review*, no. 2 (1976) (μετάφραση από τα γαλλικά απ' τον Nick Heath). Διαδικτυακά προσβάσιμο από http://flag.blackened.net/revolt/hist_texts/lcr_bakunin.html (ανακτήθηκε στις 8/3/2000).

62. Marshall, *Demanding the Impossible*, 277.

63. Βλ. McLellan, *Karl Marx*, 167-88. Η Κομμουνιστική Λίγκα λειτούργησε μέσω ενός αριθμού «μετωπικών» οργανώσεων

και προέκυψε από μια παλαιότερη μυστική εταιρεία, τη Λίγκα της Δικαιοσύνης. Βλ. επίσης A. Flood, "Bakunin's Idea of Revolution and Revolutionary Organisation," *Red and Black Revolution: A Magazine of Libertarian Communism*, no. 6 (2002).

64. Αναφέρεται στο Nettlau, *A Short History of Anarchism*, 131.

65. P. Kropotkin, "The Spirit of Revolt," στο *Kropotkins Revolutionary Pamphlets: A Collection of Writings by Peter Kropotkin*, ed. R. N. Baldwin (1880; repr., New York: Dover Publications, 1970), 43.

66. Nettlau, *A Short History of Anarchism*, 277.

67. Αναφέρεται στο ό.π., 281.

68. Αναφέρεται στο ό.π., 130.

69. Malatesta στο Richards, *Errico Malatesta*, 181; Malatesta, "A Project of Anarchist Organisation," 97. Γιατοφλερττουμετηνσυνθετίστικηθέσηβλ., π.χ., E. Malatesta, "Communism and Individualism" στο *The Anarchist Revolution: Polemical Writings, 1924-1931: Errico Malatesta*, ed. V. Richards (April 1926; repr., London: Freedom Press, 1995).

70. Malatesta, "A Project of Anarchist Organisation," 98-99, 101-2.

71. Kaplan, *Anarchists of Andalusia*, 165.

72. Richards, *Lessons of the Spanish Revolution*, 200.

73. Joll, *The Anarchists*, 245; Peirats, *Anarchists in the Spanish Revolution*, 238-39.

74. Amsden, *Collective Bargaining and Class Conflict in Spain*, 18.

75. Bookchin, *The Spanish Anarchists*, 215.

76. Peirats, *Anarchists in the Spanish Revolution*, 81.

77. Morrow, *Revolution and Counter Revolution in Spain*, κεφάλαιο 5.

78. Bookchin, *The Spanish Anarchists*, 213-14.

79. Richards, *Lessons of the Spanish Revolution*, 83-84. Η ίδια εντύπωση περί νόθευσης της F.A.I. υπάρχει και στο Paz, *Durruti*, ένα βιβλίο που προσφέρει κάποια στοιχεία σχετικά με την εσωτερική λειτουργία της F.A.I. Για μια κάπως διαφορετική οπτική, βλ. S. Christie, *We, the Anarchists: A Study of the Iberian Anarchist Federation, 1927-1937* (Hastings, UK: Meltzer Press, 2000).

80. Βλ. Paz, *Durruti*.

81. Woodcock, *Anarchism*, 358.

82. Hart, *Anarchism and the Mexican Working Class*, 29,47-48, 54,58.

83. ό.π., 109,192-93.

84. Αναφέρεται στο ό.π., 113.

85. ό.π., 109,192-93

86. ό.π., 128.

87. ό.π., 156.

88. Dirlik, *Anarchism in the Chinese Revolution*, 128.

89. Crump, *Hatta Shuzo and Pure Anarchism in Interwar Japan*, 75.

90. ό.π.

91. Van der Walt, "Anarchism and Syndicalism in South Africa," 354-57, 507, 511-12, 582-83.

92. Makhno, *The Organisational Platform of the Libertarian Communists*.

93. Voline, *Reply to the Platform*.

94. «Το δυστύχημα είναι ότι, έχοντας μπροστά τους δυο επιτυχημένα παραδείγματα – το μπολσεβίκικο κόμμα και τον αναρχικό στρατό –, ο Αρσίνοφ, ο Μάχνο και η ομάδα τους δημιούργησαν μια οργανωτική πλατφόρμα και μια πολιτική που ενσωμάτωνε χαρακτηριστικά και των δυο». Πρόλογος του 1987 στο Maximoff, *Constructive Anarchism*, 4.

95. Darch, "The Makhnovischna," 500.

96. Crump, *Hatta Shuzo and Pure Anarchism in Interwar Japan*, 18-19.

97. Makhno, *The Organisational Platform of the Libertarian Communists*, 2, 3-4.

98. ό.π., 4-6.

99. ό.π., 5, 8-9.

100. Βλ. Avrich, *The Russian Anarchists*; P. Avrich, ed., *The Anarchists in the Russian Revolution* (London: Thames and Hudson, 1973).

101. Voline, *The Unknown Revolution*, 115.

102. Avrich, *The Russian Anarchists*, 135-51.

103. ό.π., 190-94.

104. ό.π., 140-45, 190-91.

105. Για αναρχικές μελέτες πάνω στους Μάχνο και Αρσίνοφ, βλ., ενδ., P. Arshinov, ed., *History of the Makhnovist Movement, 1918-1921* (1923; repr., London: Freedom Press, 1987), κυρίως το κεφάλαιο 3· Voline, πρόλογος στο *History of the Makhnovist Movement, 1918-1921*, ed. P. Arshinov (1923; repr., London: Freedom Press, 1987)· Voline, *The Unknown Revolution*.. Για πιο ακαδημαϊκές εργασίες, βλ. την σπουδαιότερη βιογραφία του Μάχνο, διαθέσιμη τώρα στα αγγλικά, A. Skirda, *Nestor Makhno: Anarchy's Cossack: The Struggle for Free Soviets in the Ukraine, 1917-1921* (1982; repr., Edinburgh: AK Press, 2003). Βλ. επίσης το εξαιρετικό, πλην αρκετά εχθρικό, Darch, "The Makhnovischna." Βλ. επίσης το πιο φιλικό Malet, *Nestor Makhno in the Russian Civil War*.

Επίσης υπάρχει ένα χρήσιμο κεφάλαιο στο Avrich, *Anarchist Portraits*.

106. N. Walter, "Preface to the British Edition," στο *History of the Makhnovist Movement*, ed. P. Arshinov (London: Freedom Press, 1987), 5.

107. Makhno, *The Organisational Platform of the Libertarian Communists*, 1.

108. Kropotkin, αναφέρεται στο ό.π., 1.

109. Arshinov, *History of the Makhnovist Movement*, 242-44.

110. Makhno, *The Organisational Platform of the Libertarian Communists*, 1.

117. N. Heath, "Historical Introduction," στο *The Organisational Platform of the Libertarian Communists*, ed. P. Archinov, N. Makhno, I. Mett, Valevsky, and Linsky (1989; repr., Dublin: Workers Solidarity Movement, 2001), ii-iii.

118. Federation of Anarchist Communists of Bulgaria, *Platform of the Federation of Anarchist Communists of Bulgaria*, 1945, προσβάσιμο από http://www.anarkismo.net/newswire.php?story_id=2526 (ανακτήθηκε στις 3/3/2006).

119. E. Rodrigues, *Against All Tyranny!* 17-19.

120. Βλ. A. Skirda, *Facing the Enemy: A History of Anarchist Organisation from Proudhon to May 1968* (Edinburgh: AK Press, 2002).

121. G. Fontenis, *Manifesto of Libertarian Communism* (1953; repr., London: Anarchist Communist Federation, 1989).

122. Βλ., π.χ., Class War Federation, *Unfinished Business: The Politics of Class War* (London: Class War Federation, 1992), κεφάλαιο 7.

123. Βλ., π.χ., την ανάλυση του Saverio Craparo της FdCA, η οποία ξεκινά με τον Μπακούνιν· Craparo, *Anarchist Communists*.

124. Malatesta, "A Project of Anarchist Organisation," 93-94,98-101.

125. Βλ., Maximoff, *Constructive Anarchism*, 17-21.

126. P. Arshinov, *The Old and New in Anarchism*, May 1928, προσβάσιμο από <http://www.nestormakhno.info/english/oldnew.htm> (ανακτήθηκε στις 15/3/2004).

127. N. Makhno, "Letter to Errico Malatesta from Nestor Makhno," στο *The Anarchist Revolution: Polemical Writings, 1924-1931: Errico Malatesta*, ed. V. Richards (1928; repr., London: Freedom Press, 1995), 103.

128. E. Malatesta, "Malatesta's Response to Nestor Makhno," στο *The Anarchist Revolution: Polemical Writings, 1924-1931: Errico Malatesta*, ed. V. Richards (1929; repr., London: Freedom Press, 1995), 107-8.

129. Group of Russian Anarchists Abroad, *Supplement to the Organisational Platform (Questions and Answers)*, 1926, προσβάσιμο από <http://www.nestormakhno.info/english/supporg.htm> (ανακτήθηκε στις 15/3/2004).

130. E. Malatesta, *On Collective Responsibility*, n.d., προσβάσιμο από http://www.nestormakhno.info/english/mal_rep3.htm (ανακτήθηκε στις 15/3/2004).

131. Makhno, *The Organisational Platform of the Libertarian Communists*, 1.

132. Arshinov, *The Old and New in Anarchism*.

133. Maximoff, *Constructive Anarchism*, 12-13,14,16-17; βλ. επίσης 18,20. Ο Μαξίμοφ συνέχισε την κριτική του για την *Πλατφόρμα* λέγοντας πως αγνοεί πολλά ζητήματα. Αυτό δεν ήταν τελείως σωστό (σε τελική ανάλυση, η *Πλατφόρμα* ήταν ένα περιληπτικό κείμενο) αλλά και πάλι αποκαλύπτει την ίδια λογική ακολουθία. Για παράδειγμα, η αντίληψη του Μαξίμοφ ότι η *Πλατφόρμα* έτεινε προς μια αναγωγιστική ταξική ανάλυση βασιζόταν στο γεγονός ότι το κείμενο δεν είχε επαρκή γνώση των υπάρχουσών αναρχικών θέσεων· βλ. ό.π., 16.

134. ό.π., 5-17. Η αναφορά είναι από τη σελίδα 17.

135. Maximoff, *The Programme of Anarcho-syndicalism*, 57-58.

136. Maximoff, *Constructive Anarchism*, 19.

137. Όπως εξιστορείται στο Voline, *The Unknown Revolution*, 98-101.

138. Voline, *Reply to the Platform*.